श्रीसहजानंदस्वामिने नमो नमः ॥ अथ कविः प्रसंगान्मुनिसमीरितां तत्कृतिं वर्णयिष्यन्नादौ संक्षेपतस्तत्सदसि
देवकृतां पुष्पादिवृष्टिं वदति गंधेति तदा तस्मिन् श्रीसहजानंदस्वामिकृते सभास्थितिसमये तस्य श्रीसहजानंदस्वा
लोकईक्षणं तस्मिन् कुतूहलमाश्चर्यं येषां तैस्तथोक्तैः कुतूहलं कौतुके सास्त्रास्तेः पिचहद्रूपत इति मेदिनी सुमनो
भिर्देवैः अमरा निर्जरा देवास्त्रिदशा विबुधाः सुराः सुपर्वाणः सुमनसस्त्रिदिवेशा दिवौकस इत्यमरः अंबरादाका
शात् मुक्ता विसर्जिता गंधश्चंदनं च माल्यानि पुष्पाणि च तानि प्रचुराणि यस्यां सा तथोक्ता वृष्टिः समितौ सभायाम्

गंधमाल्यमयी वृष्टिः सुमनोभिस्तदांबरात् ॥ पपात समितौ मुक्ता तदालोककुतूहलैः ॥१॥ भागीरथीव सा रेजे हरे
र्योगमुपेयुषी ॥ विभक्ताब्जकिंजल्कैः प्रवाहस्य यमस्वसुः ॥२॥ तां सापेक्ष श्रियं मंक्षु तां सतां साम्यमभूषयत् ॥ उप
कारवदन्योन्यं चरितं त्वरितक्रमम् ॥३॥
पपात ॥१॥ भागीरथीति हरेः श्रीसहजानंदस्य योगं संपर्कम् उपेयुषी प्रा
प्तवती सा वृष्टिः अब्जानां पद्मानां किंजल्कैः केसरैः विभक्तस्य विभिन्नस्य यमस्वसुर्धर्मराजभगिन्या यमुनायाः ॥
प्रवाहस्योघस्य योगमुपेयुषी भागीरथी गंगेव रेजे बभौ ॥२॥ तामिति सा वृष्टिः तां समितिम् एसप्राप्य आङ् पूर्वा
देनेर्विहितस्य क्तोत्सवादेशः श्रियं शोभाम् आप समितिस्तां शोभामपदित्यर्थः सा वृष्टिरपि तां समितिम् मंक्षु ॥१॥

शीघ्रम् अभूषयत् शोभयत् तथा हि सतां साधुजनानाम् चरितं क्रियानुष्ठानम् त्वरितं शीघ्रं क्रमोनुक्रमो यस्मि
न्कर्मणि तद्यथा स्यात्तथा अन्योन्यं परस्परम् उपकारवत् उपकृतिमत् भवतीति शेषः अत्र वृष्टिसमित्योर्मिथः
शोभाजनकत्वादन्योन्यालंकारः तदन्योन्यं मिथो यत्र सा द्योसादकता भवेदिति तल्लक्षणात् तत्समर्थकस्याप
मर्थोन्तरन्यासस्यांगांगिभावेन संकरः ॥३॥ मुक्तानंद इति अथ चंदनादिवृष्ट्यनंतरम् तस्य श्रीसहजानंदस्य ऐश्व
र्यं स्वमूर्त्तौ जनतां चिन्तापकर्षणादिरूपामीश्वरताम् पश्यन्नवलोकयन् कंटकितातनुर्मूर्त्तौ प्रेमातिशयाद्रोमांचि

मुक्तानंदस्तथैश्वर्यं पश्यन्कंटकिताकृतिः ॥ अथास्तौत्तं मुनिः स्वसंसमानी तत्त्वायद्भयः ॥४॥ विनेता प्रकृतेः पुंसो
भवस्याक्षरसंविदः ॥ निदानं त्वमनेहादेः सुगतो दिव्यविग्रहः ॥५॥
तान्याकृतिर्विग्रहो यस्य स तथोक्तः सूक्ष्मप्रे
क्षुद्रगात्रो रोमहर्षे च कंटक इत्यमरः मुक्तानंदो मुनिः तच्छिष्यसदग्रणीः साधुः समानी तं स्वप्नगावुद्धार्ययोः
पाणपोर्द्धयं युगलं येन स तथाभूतः सन् स्वसंबद्धभूतैर्मुक्तैरपि स्तोतुमर्हम् तं श्रीसहजानंदम् अस्तौत् तत्स्तु
तिमकरोदित्यर्थः ॥४॥ विनेतेति त्वम् प्रकृतेस्त्रिगुणात्मिकाया मायायाः अक्षर इति संविन्नाम यस्य तस्याक्षर
रूपस्य पुंसः पुरुषस्य च अनेहाकालात्मा आदिर्यस्य प्रधानपुरुषतत्त्वपचतुर्विंशतितत्त्वतत्त्वपवैराजतत्त्व

ब्रह्मादिवस्तुज्ञानस्य तस्य तथोक्तस्य च निदानमादिकारणम् निदानं त्वादिकारणमित्यमरः सकारणं करण
णाधिपाधिप इति श्रुतेः विनेता तत्तदधिकारे प्रवर्त्तनसमर्थश्च भवसि विदधाति यत्त्वयेत्यधिकृता भवन्तश्च कि
नाद्य इति भागवतोक्तेः जगतः सर्वद्रष्टा च त्वं भवसि सर्वज्ञः जगतो बुध इत्यादिः यः सर्वज्ञ इति श्रुतेः द्विधा प्राकृ
तो विग्रहो मूर्त्तिर्यस्य स तथाभूतस्त्वं भवसि वाक्देवे च भक्तिर्दिव्याकारे विधेयेति सूत्रतोक्तेः ॥५॥ वर्षतीति ।
वृषा शक्रः जिष्णुर्लेखर्षभः शक्रः शतमन्युर्दिवस्पतिः सुत्रामा गोत्रभिद्वज्री वासवो वृत्रहा वृषेत्यमरः तेन त
वर्षसर्गोद्धृपा प्राणिप्राणनं हरिदीप्तिता ॥ कृच्छसुदयमस्तं ते तेनैवात्र कोऽनिदेशात ॥६॥ मेघपुष्पमनालंबं स्थि
तमभ्रे त्वदाज्ञया ॥ स्फूर्त्तयस्तत्र रूपानां भवंति स्तनितानि च ॥७॥ निदेशात्तो निदेशेनाज्ञया प्राणिनां प्राणभृतां
प्राणनं जीवनम् अर्णो नीरम् अंभोर्णस्तोयपानीयनीरक्षीरांबु शंबरमित्यमरः वर्षतीति हरितो दिशामीशिता ई
श्वरः सूर्यः उदयं प्रादुर्भावम् अस्तमदर्शनं च कृच्छति प्राप्नोतीत्यर्थः ध्येसादिना कृगताविस्यस्य कृच्छादेशः तेनैवात्र
कः सोमोऽपि अज्ञो तेनैवात्र कः सोमो ग्लौ मृगांकः कलानिधिरित्यमरः उदयमस्तं च कृच्छति यद्भयाद्वाति वातोऽयं सू
र्यस्तपति यद्भयात् वर्षतीन्द्र इति श्रीधासमाह्वातः पवते इत्यादिस्मृतिषु सोऽस्योक्तेः ॥६॥ मेघपुष्पमिति अभ्रे गगने ॥२॥

नास्सालंबनमाश्रयो यस्य तत्तथोक्तम् मेघस्य पुष्पमिव मेघपुष्पं जलम् नीरक्षीरांबुशंबरं मेघपुष्पं घनरस इत्य
मरः त्वदाज्ञयात्वन्निदेशेन स्थितम् तत्र तस्मिन् जले स्तनितानि मेघगर्जितानि स्तनितं रसितं मेघनिर्घोष इत्यमरः
रूपानां विद्युताम् रूपा चर्वाश्चर्य त्वदायत्तमित्यर्थः ॥७॥ कर्हिचिद्क्षितिस्थितेस्त्वदर्पितस्तत्स्वाधिकारपदावस्थान
स्यातिक्रांतावुल्लंघने भीरवो भयवशीलाः इंदंच विशेषणमुपमाने पियोऽन्यम् तेषु इन्द्रे विपुरुषादयः अनतिक्रम्या
मनुल्लंघनीयाम् तवैषं त्वदीयाक्षेत्रज्ञकर्मो चितजगत्सृष्टिपालनादिरूपायाद्यातताम् वार्धयः सागराः वेलांकूल
कर्हिचिन्नेः नतिक्रमतोऽस्थिसतिक्रांतिभीरवः ॥ अतीयंति त्वदीयाज्ञां वेलामिव न वार्धयः ॥८॥ तां विविंसंवरीयांसं
तस्थिवांसं धियोऽपथे ॥ अतीतगोपथं वंदे त्वद्वंदं सर्वं विहगं ॥९॥ मिव वेलाकाले च सीमायामब्धेः कूलविका
स्योरिति भेदिनी ॥ नव्यतियंतिनातिक्रामंति तथा चोक्तं श्रीभागवते तृतीये गुणाभिमानिनो देवाः सर्गादिष्वस्य
यद्भयात् वर्त्तंते नुयुगं येषां वशा एतच्चराचरमित्यादिना ॥८॥ संप्रति तस्य मनुष्यनाट्यानुकरणेऽपि दीयत्वमेव
नक्तित्वामिति मुनयः अतिशायेनोरुमहान् स्वरूपस्वभावगुणविभूतिभिः सर्वोत्कृष्ट इत्यर्थः तं तथोक्तम् त्वाम् द्वि
वचनविभक्तेसादिनाठरूपाद्वादीयसून् प्रियस्थिरस्फिरोवकुलेसादिनाठरूपा इत्यस्य वरादेशः विविंसं धेयं एका

र्थंगोचरा धीधारा विचिंतनं तदर्हमित्यर्थः तथापि धियो वेदनस्य ऽपथे अमार्गे तत्स्थितां संस्थितत्वं तम् ज्ञानागोऽ
चरमित्यर्थः यथो विभाषेति समासांतो ऽप्रत्ययः वदंति वद्यं वदितुं स्तोतुमर्हम् तथापि गवां वाचां पंथाः मार्गो गोप
थः भूत्वा वारिषु गोर्मतेति विश्वः ऋक्पूरब्धूः पथामानक्ष इति पथिन्शब्दात्समासांतो ऽप्रत्ययः अतीतो तिक्रांतो
गोपथो येन तं तथोक्तम् आवांङ्मनसगोचरमित्यर्थः यतो वाचो निवर्त्तंते अप्राप्य मनसा सहेति श्रुतेः वदं
ति अर्थे विविधोपचारैः पूर्णम् तथापि विदूरगं दूरदेशावर्त्तिनम् वदंति अत्रापि मनीषापथस्थितत्वाद्वाङ्मन

अनादिनिधनं कार्यं श्रितं भूतानुकंपया ॥ क्लेशाद्युज्झितमीशानं विदुस्त्वां पुंविलक्षणम् ॥ १७ ॥ सगोचरत्वदू
रदेशावर्तित्वानां विचिंस वद्यत्वार्थत्वैः सह विरोधस्य श्रीसहजानंदस्यार्चिस्य महिमत्वेन समाधानाद्विरोधाभा
सोऽलंकारः ॥ १६ ॥ अनादिनिधनमिति त्वाम् न विद्यते आदिनिधने जननिनाशौ यस्य तं तथोक्तम् तथापि भूतेषु जी
वेषु अनुकंपया तद्धेयो निदानभूतया दयया कार्यं श्रितं मनुजशरीरं गृहीतवंतम् न तु कर्माधीनजीववद्देहभृत
मित्यर्थः अतएव क्लेशाः अविद्यास्मितारागद्वेषाभिनिवेशाख्याः पंच आद्यो येषां पुण्यपापात्मककर्मतत्फ
लफलवद्दुःखतद्भोगानां तैः उज्झितं रहितम् ईशानं क्षराक्षर नियंतारम् अतएव पुंविलक्षणं पुंभ्यः क्षराक्षरेभ्यो ॥ ३ ॥

विलक्षणम् विदुर्वदंति मुनय इति शेषः विशेषस्ततो वेति क्लेशशून्यसादेशाः अत्राकर्मारब्धत्वादनादिनिधनत्वादिवि
रोधसमाधानाद्विरोधाभासोऽलंकारः तेषामेव गुणानां विशेषणगत्या पुंविलक्षणहेतुत्वात्काव्यलिंगमिति सं
करः ॥ १७ ॥ इत्थं तन्महिमानं निरूप्येदानीं तद्रूपास्तिफलमाह त्वयीति ये जनाः त्वयि भक्तिधर्मात्मजे श्रीसहजानं
दे भगवति भक्तियुता गाढानुरागवंतः संतीति जनाः स्मरणेन त्वद्ध्यानेन आसमंताज्ज्ञावेन रीणानि क्षीणानि दूष
णानि कामादिदोषा येस्ते तथोक्ताः संतः भवः संसृतिस्तस्य ये क्लेशास्त्रिविधतापास्त एव नाटकानि नटनेपथ्या

॥ त्वयि भक्तियुता यांति स्मरणक्षीणदूषणाः ॥ समापनं भवक्लेशनाटकाभिनयस्य ये ॥ १८ ॥

नीति रूपकम् तेषाम् अभिनयोनुकरणविधिस्तस्य समापनं समाप्तिम् निर्वहणं तु निष्ठाप्तौ संहारश्च समापन
मिति शब्दार्णवः ॥ यांति प्राप्नुवंति यथा नटा मुकुटमुकुटैर्नेपथ्यमनुपादद्ते संजंति च तद्वत्तनुभृतोऽप्युत्कृष्टनिकृ
ष्टदेहाननुपादद्तंतस्सजंतश्चलावाप्राप्य मुच्यंत इत्यर्थः ॥ तनुभृतां मुकुटदेहधारणसाम्ययोर्नटनेपथ्यधारणसाम्योपथा
भियुक्तोक्तौ आनीतानटवन्मयात वपुः श्रीकृष्णमयाभूमिकाव्योमाकाशरतंबराब्धिवसवस्तसीत्ये
तावधितुष्टोयद्यसिमां निरीक्ष्य भगवन्मत्प्रार्थितं देहि मेनो चेद्ब्रूहि कदापि मानय पुनर्मामीदृशीं भूमिकामिति ॥ २१

हरिसं॰ ॥ ४ ॥

मुमुक्षुं तं इति किं च ग्रामे भवाः ग्राम्याः प्राकृताः मूढा इति यावत् ग्रामादयस्तत्राविति यप्रत्ययः तेषां भावं विषया सर्ग॰ २३

रूष्टचित्तत्वं हर्तुं संकुमिच्छवः हरतेः सन्नंतात् सनाशंसभिक्ष उरिति उप्रत्ययः अत एव मुमुक्षुं तं मोक्तुमासंसति

कश्रेयः प्राप्तुमिच्छंतीति तथोक्ताः मुचतेः सन्नंतात् तत्र त्रात्वादेः सनः आमुनराहत्रसैपुनराहत्तिः प्राकृतभा

वानुत्क्रम्य ध्वक्षरपदाच्युतिस्तत्त्विहंसैक ः रवेनासत्तुंप्राप्तुमर्हम् अर्हेः कृसत्तचश्वसहर्थेकुराड् पूर्वात्सी इतेर्कं

हलोपएर्पहितिणपतत्प्रत्ययः त्वां भवंतम् योगे ध्यानपथे आविष्टं प्रविष्टमिति यावत् योगः संनहनोपायध्यानसं

मुमुक्षं तो डुरासाद्यं ग्राम्याभावत्तिहीर्षवः ॥ ध्यायंसपुनराहत्त्यैत्वां योगाविष्टचेतसा ॥ १३ ॥ संक्रिः त्रांसिः स्तृ

तिर्धातुरेकं कर्त्रर्थवाचिनम् ॥ नकदाकर्मणि स्तौतिर्धत्ते संप्रत्ययं त्वयि ॥ १४ ॥ गतियुक्ति ध्विसमरः तथाभूतं

यत्त्रुतोमनस्तेन ध्यायंति स्मरंति ॥ १५ ॥ संप्रति तस्य त्तगकुससादिहेतुत्वं स्वस्यानन्यहेतुत्वं च द्योतयन्नाह संक्रि

रिति सूतिः स्तृतविसर्गेत्रासिः त्राम्कृ अनुशिष्टो संक्रिश्च हृञ्हरणे संपूर्वोयं ईकृक्लिप्यो धातुनिर्देशो इति वच

नेन सृजसादेस्क्रिप्रत्ययः एष धातुर्भूवादयो धातवः इसुकृलक्षणः त्रात्वविशेषः त्वयि भक्तिधर्मनंदनं भगव

तिएकं केवलं पुरुषांतरयोगाभावं यथा तथा एको मार्थप्रधाने च प्रथमे केवले तथा साधारणे समानेल्पे सं ॥ ४ ॥

स्थायां च प्रयुस्यते इति मेदिनी कर्त्रर्थवाचिनं कर्तृकारकवाचकमु प्रत्ययं लडादिम् धत्ते एतद्धातुत्रयं तदंतमे

व भवतीत्यर्थः कदाकदाचित् कर्मणि प्रत्ययं कर्मार्थे विहितं लडादिप्रत्ययम् न धत्ते एतद्धातुत्रयं तदंतं न भवती

त्यर्थः सर्वकर्तृ संहर्तृत्वान्नियंतृत्वाच्च सृजतिस्त्रष्टासंहरतिसंहर्तात्रास्तित्रासिते सादिभिरुदाहरणैर्भवान्

कर्तृत्वेन निर्दिश्यते न कदापि सृज्यते संक्रियते त्रास्यते इत्यादिभिः कर्मत्वेन अनादिनिधनत्वादनियम्यत्वाच्च

तिभावः किं च त्वयि स्तौतिः ष्टुञ्स्तुतावित्ययं धातुः इकृ क्तितयाविसनेन ऋतत ॥ अयं विपरीतं प्रत्ययं धत्ते स्तू

यते स्तूयसइत्यादि कर्मप्रत्ययांत एव न कदाचित् स्तौति स्तोता इत्यादि कर्तृप्रत्ययांतः समग्रजनैकस्तवनीय

स्य भवतः स्तुत्यांतराभावादित्यर्थः अत्र त्रयाणां कर्तृकर्मप्रत्ययविधिनिषेधद्वारा भंग्यंतरेण सर्वकर्तृ

त्वसर्वोपास्यत्वादि सूक्ष्मार्थबोधपरत्वात्सौक्ष्म्याख्यो गुणः ॥ अंतः संकल्परूपत्वं त्रयाणां सौक्ष्म्यमुच्य

ते इति लक्षणात् अत्र सहृज्ञानंदस्य स्रष्ट्रादिकर्तृत्वकर्मत्वोभयप्राप्तावेकत्रैव नियमात्परिसंख्या तत्र न

कदा कर्मणीति त्रयाणां देव कर्मत्वनिषेधाद्विनरनिवृत्तिः त्वयि स्तौतेः कर्तृत्वनिवृत्तिरित्यर्थो तिभेदद्वयसंस

र्गः अनया च श्रीहरेः पुरुषांतराधिक्यप्रतीतेर्व्यतिरेकश्च प्रतीयते इत्यलंकारेणालंकारध्वनिः ॥ १६ ॥

संप्रति जगदेकनिदानस्य तस्याचिंत्यमहिमानमाह तथ्यमित्यादि हे हरे स्वाश्रितत्रिविधदुःखहरणात्री

नः सर्वाः शक्तीः प्रकृतिपुरुषादीः प्रवर्त्तयति स्वस्वाधिकारपदे नियोजयतीति तथोक्तः त्वम् तथ्यं सत्यम
कपटेहेन्द्रजालमाचरतीत्ययस्तथोक्तोपि मायावी कपटवान् सीति विरोधः मायानामजगत्सृष्ट्युपकरणभू
तामूलप्रकृतिः सा विद्यते यस्येति तथोक्तः इति विरोधः मत्वर्थीयेनिः जनुषा जन्मना अपेनोरहितः अजन्मेत्यर्थः
अत एव पुराणे ऽनादिः तथापि जन्मवानसीति विरोधः भूभाराक्रान्तगुरुनिबर्हणाय साधुजनरक्षणाय च भू
तलेऽवतीर्णत्वादेव भक्तिधर्मादिजन्मभाक् न तु कर्मायत्तजीववज्जनिमानित्यविरोधः श्रीहरेरचिंत्यमहि

तत्वमहत्त्वात्तोपि मायावी सर्वशक्तिप्रवर्तनः ॥ हरे त्वं तनुषापेतः पुराणेप्यसि जन्मवान् ॥ १४ ॥ क्षमां चलत्सटो
द्भिन्नसागरावरणां हरे ॥ मुहूर्त्तमैक्षथाः क्रोडीतनुं बिभ्रद्दिवोद्धृताम् ॥ १५ ॥
मत्वेनोभयत्रापि विरोधः परि
हृत इति विरोधाभासद्वयसंसृष्टिः अजस्य जन्मोस्थनानानायककर्मापकर्त्तुर्गृहणाय्युसाम् नन्वमथा
कोऽर्हति देहयोगं परो गुणानामुत कर्मतंत्रमिति श्रीभागवतोक्तेः ॥ १४ ॥ इदानीं वराहावतारित्वेन तं स्तौति
क्षमामिति हे हरे सहजानंदक्रोडस्य वराहस्येयं क्रोडी तस्येदमित्यण् टिड्ढाणञ्जित्यादिना ङीप् तां तनुं देहम्
बिभ्रद्दधत् त्वम् चलंत्य उत्सर्पंत्यो याः सटाः केसरास्ताभिरुद्भिन्नमुत्क्षिप्तं सागरस्यावरणं निरोधो यस्याः ॥५॥

स्तां तथोक्ताम् जलापसारेण प्रकाशितामित्यर्थः क्षमां धरणीम् मुहूर्त्तं क्षणमात्रम् मुहूर्त्तमल्पकालेपि मुहू
र्त्तो घटिकाद्वयमिति नानार्थार्णवः उद्धृतामनावरणात्सागरादुत्क्षिप्तामिव ऐक्षथाः वीक्षितवानसि ईक्ष
ईक्षतेर्लङ् उड्डाढजादीनामाट् श्रेति वृद्धिः ॥ १५ ॥ त्वमेवेत्यादिरिति विष्णोर्भुजंगतां एकस्य पतिर्मुरसाधिपतित्वम् अ
न्यत्र मुख्यमन्त्री त्वं मी स्थपतिरधिपतौ तक्षिशिल्पिबृहस्पतिसचिवयोरिति वैजयंती भुजंगानां सर्पाणां मोकस आ
श्रयस्य अयमत्र वेत्तामनः ईकः सद्मनिवाश्रये इति विश्वः छादनमावरणम् इदं हि विषयीभूतं महीतलम् ना

म्वेन्नायो भुजंगानां छादनं हेलयो कसः ॥ विश्वैकस्य पतिर्नागराजस्त्वं भर्तिरःस्थितम् ॥ १६ ॥ आजिव्यसनमप्रा
ग्नं निरासमायुधैरपि ॥ यदाश्यो नरवैरीक्षः पेत्रालैः क्रूरवैरिणः ॥ १७ ॥
गानां सर्पाणां राजा अधिपतिः शेषस्त्र
स्थ्यावत् स एव स्तंभस्तस्य निरस्कमस्तकेषु अमत्राग्रेषु हेलया लीलया म्वेन्नायो निहितवानसि नियू
वो छिन्नातत्येपताहल्लड अडागमस्तु अत्र श्लिष्टाश्लिष्टरूपकयोर्हेतुहेतुमद्भावात् श्लिष्टाश्लिष्टपरंपरितरूप
कम् ॥ १६ ॥ सांप्रतं नृसिंहावतारधारित्वेन तं स्तौति आजिव्यसनमिति त्वम् पूर्वस्मिन्काले इति शेषः आयुधै
र्वज्रादिभिरस्त्रैरपि निरासं नाशम् अप्राप्तमलब्धम् आजौ संग्रामे सन्नसनं प्रक्षु तिर्यस्य तत्तथोक्तमसुरा

णांदेवानांवैरिणः शत्रोर्हिरण्यकशिपोः वक्षस्तटः पैनालैः कोमलैः नखैः करजैः प्रदारय्यः विदारितवानसि
वज्राद्यभेद्यस्य कोमलनखविदार्यत्वं भगवत्प्रभावादितिविरोधाभासोऽलंकारः ॥१५॥ अधुनावामनावता
रधारित्वेनतंस्तौतिस्वयंभूरिति हे प्रभो सकलजनत्रिविधतापनिवर्त्तनक्षमत्वम् स्वयंभवतिस्वेच्छयैवसक
लजनश्रेयसेप्रादुर्भवतीतितथोक्तोऽपि चरमोऽसा आवरजा अखिलाः सर्वे अंगभृतो देहभृतो जनायस्मात्स
तथोक्तः सर्वज्येष्ठोऽपीत्यर्थः बलेः सकाशात् गां पृथिवीम् निर्लिप्सोः निर्लब्धुं प्राप्तुमिच्छोः निपूर्वो लभ

स्वयंभूरपि निर्लिप्सोः शूरमोऽत्याखिलांगभृत् ॥ त्वमायोऽवरजं त्वं गां प्रभो स्वर्गपतेर्बलेः ॥१७॥ किंकरिष्यस्य
यंकूसीजहस्तनैतिदानवाः ॥ यावदश्रेयदमासः क्रांतेनादिरमात्मते ॥१८॥ भ्रतेः मन्मंताद्युः स्वर्गपतेरिंद्रस्य
अवरजत्वमनुजत्वम् अयायः प्राप्तवानसि बलिस्तं सनार्थमितिशेषः एतैर्दैर्दंडजनानुग्रहनशीलाः किंनविद
धतीतिभावः अत्राजत्वावरजत्वसामानाधिकरण्यविरोधो भगवत्प्रभावादाभासीकृतइतिविरोधाभासोऽलं
कारः ॥१७॥ किमिति अयं कस्त्वो वामनः खर्वो ह्रस्वश्च वामन इत्यमरः किं करिष्यतीति किमुल्लंघयिष्यतीत्यस
मुनाप्रकारेणदानवादनुपुत्राः यावन्नजहसुर्नहसंतिस्म तावत्ततः प्रागेवक्रांताउल्लंघिताइनादयः स्व ॥६॥

र्गाद्योयेनसतथोक्तः तेतवपदन्यासः पदयोश्चरणयोर्न्यासः क्रमः अभ्रे आकाशे नअमात् नममौ यथा
नमितस्तथावर्धेइत्यर्थः एतच्चबलेः सकाशाद्दिक्पार्थभूयाचनकालिकमवगंतव्यम् अत्राधारनभस्तला
दाधेयस्यपदन्यासस्याधिक्यकथनादधिकालंकारभेदः आश्रयाश्रयिणोरननुरूप्यमधिकमितितल्ल
क्षणात् ॥१९॥ अभ्रेतिगच्छतीतिगामी ग्रहादित्वाणिनिः अभ्रस्यगगनस्य अग्रे उपरिभागे गामिनाप्राप्तव
ताप्यनिविरोधः अद्रिः पर्वतस्तत्कुल्यईयसामहीयसेसुउपमानेवामनरूपस्यतवउच्चैरुन्नतेनपदापादेनक्रांते

अभ्राग्रगामिनाप्युच्चैस्तेपदाद्रिगरीयसा ॥ क्रांतकंवद्वेंदुसबलिः प्रापकवंधताम् ॥२०॥ तवोरुंक्रामतोऽप
त्यपत्यसुनोघमिवोच्छ्रितम् ॥ अभ्रगंगापयःपूरसार्धपात्रासितंकराः ॥२१॥ वष्टब्धः कंठोगलोयस्यसतथा
भूतश्चबलिर्वैरोचनिः दंष्ट्रस्यफखेनवध्यतेरुध्यतेसोफबंधः ईदृशदिसादिनाखल्पप्रसयः तस्यभावस्तत्ताताम्
प्रापपद्यपीडस्येतिबसीनस्त्रीकेसादिनानिविष्ठातथापितेनकारकयष्टैवनिविष्ठाननुशेषषष्ठी अतस्त
त्रसेवावगंतव्या अवक्रांतकंठव्वेसुस्पेक्षातस्याः अद्रिगरीयसेसुउपमयामापेक्षत्वात्संकरः विरोधेनत्वन
पेक्षितासंसृष्टिः ॥२०॥ तवेतिक्रामतः पादन्यासंकुर्वतः तववामनरूपस्यभवतः संबंधिनम् अज्ञोमेघस्तद्द

हरिसं· सितं रूपाममृतहंसस्थितिः कुराग्रब्रह्मादयो देवाः ॥ ॥ गंगायावामनस्य तव पादांगुष्ठाघातजन्मायाः आका सर्ग-१३
॥१॥ शगंगायाः पयोंबु तस्य पूरः ओघस्तेन सह स्पर्द्धये स्पर्धाया हेतुभूतया तद्व्याप्तिं मूर्द्धं व्रस्ततम् यमुनायाः कालिं
द्यः ओघं प्रवाहमिव अपत्रपन्न लज्जमानः क्षीरनद्युत्सुसेक्षेयमुपमासंकीर्णा ॥३१॥ सांप्रतं परशुराममावतारधारित्वे
नतं स्तौति जामदग्न्य इति पुरा पूर्वस्मिन् काले त्वम् जामदग्न्यो जमदग्निपुत्रत्वेनाविर्भूतः सन् भीमं भयानक
म् अर्जुनः कार्त्तवीर्याख्यः अर्जुनः ककुभेयार्थे कार्त्तवीर्यमयूरयोरिति नेकार्थत्वेपि जामदग्न्य विरोधान्वि

जामदग्न्यः पुरा रुन्न हस्तत्वाग्रतमपत्रकम् ॥ अकरोस्त्वं गतच्छायं भीममर्जुनकाननम् ॥३२॥ भूयः तद्वकं ह
रियोगिना संयोगो विप्रयोगश्च साहचर्यं विरोधिता ॥ अर्थः प्रकरणं लिंगं शब्दस्यान्यस्य संनिधिः सामर्थ्य
मौचिती देशः कालो व्यक्तिः स्वरादयः शब्दार्थस्यानवच्छेदे विशेषस्मृतिहेतव इति स एव कानन वनम् इ
त्यच्छिन्नाः हस्ता बाहव एव शाखा विटपा निर्भ्रमत्र हस्ता इव शाखा यस्य तत्तथोक्तम् न संतिपत्राणि वाह
नानि अत्र पर्णानि यस्मिंस्तत्तथोक्तम् छिन्नपत्रकमित्यर्थः शेषाक्षिप्ता च्छेतिकपुपत्रं स्याद्वाहने पर्णे इति
विश्वः गता सत्का छाया कांतिरस्मत्रानातपो यस्य तत्तथोक्तम् अकरोः कृतवानसि छाया त्वनातपे कांता वि ॥१॥

समरः अत्र समस्तवस्तुविषयसावयवारूपकम् यत्कम् तच्छायेति पत्रे श्लिष्टश्लेषप्रतिभोत्थापिता भेदा
तिशयोक्त्यनुप्राणितमिति संकरः ॥३३॥ अद्य रामचंद्रावतारधारित्वेन तं स्तौति भूत्वेति गोसाधर्मस्य ज्ञनर
क्षकः त्वम् दाशरथिः दशरथस्यात्मजपुत्रस्याप्यसंभूता अतद्व्रिती अप्रसयः क्षतो हतस्तद्धतोद्दशास्यो रावणः
विश्रवसोऽपत्यं पुमांस्तं तथोक्तामपि विश्रवः शब्दस्य शिवादिगणेपाठादण् तत्र गणे विश्रवसो रवणादेश
श्च रक्षसां संबंधिनी पुरी लंकाम् आजसाप्रभावेन अधिकं विभीषणं भयाकुलत्वं यस्यां तां तथोक्ताम्

भूत्वा दाशरथी रक्षः पुरीमधिविभीषणाम् ॥ अप्योजसा करोर्गोसालंक्षतो हतरावणाम् ॥३४॥ कंसपस्याथि
तः प्रागाव स्कंदेवत्वमीयुषः ॥ प्रहर्तुममरारीणां वेधसात्वमपस्यताम् ॥३५॥ विभीषणशब्दो भावप्रधानो निर्दे
शः अकरोः कृतवानसीति विरोधः [illegible] भीतिहेतोरुद्धतस्य रावणस्य ध्वंसनात् ॥
अधिपतिर्विभीषणो रावणानुजो यस्यां तामिति विरोधः अत एव विरोधाभासो लंकारः ॥३६॥ संप्रति श्रीकृष्णा
वतारधारित्वेन तं स्तौति कंसपस्येति त्वम् अमराणां देवानां ये स्यः कंसादयः शत्रवस्तेषां प्रहर्तुं तान्निपा
तयितुमित्यर्थः तासि निप्रहरणनाटकाश्च विधां हिंसायामिति कर्मणि षष्ठी वेधसा ब्रह्मणा प्रार्थितो याचि

तः सन् वसुदेवत्वं श्रुश्रूषस्तुतत्वम् ईयुषः प्राप्तवतः कन्द्रूपस्य अपरसतं पुत्रत्वम् प्राप्ताः प्राप्तवानसि अपूर्वा
दैतेर्लुङ् अत्र वेधसः प्रार्थनया विशेषणगत्या वसुदेवापत्यताप्राप्तिहेतुत्वात्पदार्थहेतुकं काव्यलिंगम् ३४
नीतमिति किं च त्वम् सपत्नैरिंद्रशत्रुभिः आलोमहीतोगंधः सौरभो यस्य तस्य भावस्तत्त्वं तत्तव ननीतं न प्रापि
तम् अनभिभूतं च आक्रान्तगंधोऽभिभूतः स्यादि समरः छायया अनातपेन पालनेन च छायायाः स्यादातपाभावे प्र
तिबिंबार्कयोर्बितोः पालनोत्कोचयोः कांतिसत्त्वोभाप्यंक्तिषु स्मृतेति विश्वः हृतो विनाशितो देवानां क्रमः ।
नीतं मानमिव छायाहृतदेवक्रमं हरेः ॥ सपत्नैर्नात्तगंधत्वं पारिजातं दिवो हरः ॥ ३५ ॥ गणयेत् कृष्ण नाभिज्ञो नी
रविंदुरजः कणान् ॥ उपात्तानेकमूर्तेस्ते नावतारान् अहं कथम् ॥ ३६ ॥ अमोघे येन तं तथोक्तम् पारिजातं वृक्ष
विशेषम् हरेरिंद्रस्य मानमहंकारमिव दिवः स्वर्गात् अहरः आमूलतः उत्पाटन हृतवानसि इति पारिजाताहर
णोक्तिः श्लेषविशेषणोपमुपमेति केचित् श्लेष एवेति चान्ये ॥ ३५ ॥ संप्रति तदवतारासंख्यत्वोक्तिपूर्वकं निग
मयति गणयेदिति अभिज्ञः सर्वशास्त्रपारगः कश्चन कोऽपि जनः पद्मिनीरविंदुजलकणान् रजः कणान्
पांसुसूक्ष्मकणोः तिसूक्ष्मे धामांशो इति मेदिनी भूभागांगणयेत् चिरकालेनेति शेषः तथापि उपात्ताः का ॥ ८ ॥

र्यवशाद् गृहीता अनेके असंख्याता मूर्तयो ऽवतारा येन तस्य तथोक्तस्य ते तव अवतारान् अहं प्राड्भवान् न ग
णयेत् तर्हि तान् अहं मुक्त्वा नंस्यामासाधुः कथं केन प्रकारेण गणयेरिति विभक्तिविपरिणामेन योज्यम् न कदा
पि तान् गणयितुं शक्नोमी सर्थः ॥ ३६ ॥ सांप्रतं तद्वचनामृतमेकेन स्तौति सार्थेति गुरुणो महतो भावो गौरवं उ
क्तात्रादित्वादण् अर्थस्य गौरवं भूयस्त्वमर्थगौरवं च सामर्थ्यं गिसंपरस्परसाकांक्षत्वं च पदैः स्फुटं ततिङंतत्र
द्वैः स्फोटं विशदार्थता च तैः सहितं यत्सुधाधिकं पीयूषाधिकं च उक्तस्मिसमासभूयिष्ठम् उक्तः समासभूय
सार्थगौरवसामर्थ्यपदस्फोटं सुधाधिकम् ॥ वचः कस्य तवौजस्वि विदधीत न विस्मयम् ॥ ३७ ॥ स्वमिति शि
सनात् तव वचो वाक्यं अमृतम् कस्य जनस्य विस्मयम् आश्चर्यं न विदधीत न कुर्यात् किंतु सर्वस्यापि कुर्यादित्स
र्थः तद्वचनेसामर्थ्येति विशेषणाभावे तु षड्धूपदशादाडिमादिशब्दवदकवाक्यता न भवेत् तदुक्तं अर्थै
कत्वादेकं वाक्यं साकांक्षं चेद्विभागेस्यादिति नन्वर्थगौरवे सत्र षष्ठीसमासो कुर्वद्भिः पूरणगुणेत्यादिना त
स्यतिषेधादिति चेन्न अनित्योऽयं गुणेन निषेधः संज्ञाप्रमाणत्वादित्यादिनिर्देशात् तत्स्थैर्यगुणैः समासोव
क्तव्य इति वार्त्तिकाच्च वकुलमभियुक्तप्रयोगदर्शनाच्च बलाकायाः शौक्ल्यं केशस्य नीलामित्यादौ तु भा

ष्यकारवचनादसमासः अतएवाहवामनः अत्रापीसेवमादिगुणवचनसमासोबलीयानुस्यादिति॥ २७
सांप्रतंतदर्जुनांकृतार्थतांमंजयंस्तस्तोति आदिक्रियाकुलकेन अप्राकृतेतियेजनाः अप्राकृताप्रकृति
जमतत्स्वरहिताआहृतिर्मूर्त्तिर्येषांसः अदीनाउदाराअतिप्रतापवसइत्यर्थः दिव्याः अप्राकृतभाववर्जि
ताश्चअनादिनवाः नविद्यतेआदिर्नवोदोषोयास्कताःस्तथाभूताश्चक्रियाश्चरितानियस्यसः सचासौसव
तंतथोक्तम् त्वांभक्तिधर्मात्मजंभवंतम् पुण्यसंपद्धाश्चभकर्मसंपत्साहेतुभूतयाईक्षंतेसाक्षात्पश्यंतिते

अप्राकृताहृसदीनदिव्यानादिनवक्रियम्॥ येपुण्यसंपदेक्षंतेत्वांकृतार्थाभवंतिते॥ २८॥ सरसासससरसासं
संसारससससारस॥ तयदातवदंराममरादंवतदायत॥ २९॥ प्रतिलोमकम्॥
जनाः कृताअनुष्ठिताअ
र्थामनुष्यजन्मप्रयोजनानियैस्तेतथोक्ताः मुक्तिभाजइतिभावः भवंति॥ २८॥ सरसेति संसारस्थाश्रितजनानां
जनिमृतिदुःखंस्यतिहंतीतिसंसारसः षोंतकर्मणि अस्मात् अतोनुपसर्गेकइतिकः आतोलोपइटिचेसा
कारलोपः उपपदमतिङिसुपपदसमासः सहसारेणबलेनवर्त्तमानाः ससाराःगर्विष्ठाः कामादयः तेनस
हेतितुल्ययोगइतिबहुव्रीहिः तान्स्यतिहंतीतिससारसः पूर्ववत्कादिविधिः सचासौसचेतितत्संबुद्धिः वा ॥ ९ ॥

तिभक्तजनार्थितः सन्तज्जहान्प्राप्नोतीतिवः वागतिगंधनयोरस्मात्कः आतोलोपश्चतेनोतिभक्तेषुवेकां
तिकधर्मंविस्तारयतीतितः अन्येष्वपिदृश्यतेइतिसूत्रेसर्वोपाधिव्यभिचारार्थेनापिग्रहणेनतनिधातुव्यति
रिक्तादपिकारकांतरेष्वपिकविद्धिविधानात्तनोतेर्डः टिलोपश्चदायतिजनांतः करणंशोधयतीतिदायंदा
नम्दैपशोधनेअसमासवाद्यत्वतत्तनोतिनिजभक्तेषुविस्तारयतीतिदायतः पूर्ववड्डुः तेषांविग्रहेषण
समासः तत्संबुद्धिः सहरसेनप्रीत्यावर्त्तमानाः सरसाः गाढानुरागिणोभक्ताः पूर्ववद्बहुव्रीहिः तेषुआसे
उपविष्टानीतिसरसासः आसउपवेशने अस्मात्पचाद्यच् सनोतिददातिफलमितिसः भक्तेष्वितसफल
प्रदइत्यर्थः षणुदाने अस्मात्सवाद्यच् वाकुलकामकारकोलोपश्च सचासौसचसरसभक्तजनानांरसास्त्र
दमस्यतिक्षिपतिनाशयतीतिरसासनः कर्मण्यण्शि उपपदसमासः सचासौसचतंतथोक्तम् तयंते
जनाधर्मज्ञानादिगुणान्प्राप्नुवंतियस्मादितितयः भौवादिकात्तयगतावित्यस्मात् घञर्थेकविधा
नमितिवचनेनापादानेकप्रत्ययः तत्रवाक्येकारकेइत्यनुवर्त्तनात्दायतिशुद्धोभवतीतिदातः दैपशो
धनेअस्मात्कर्मकात्गत्यर्थाकर्मकेत्यादिनाकर्त्तरिक्तः वदतिसन्मार्गमितिवदः पचाद्यच्सचासौ
सचासौसचतंतथोक्तम् रमयतिक्रीडयतिभक्तानितिरामः णिजंतात्द्रमतेः पचाद्यच् तम् भक्तजना

हरिसं॰ र्पितनानाविधवस्त्रालंकारादिवस्तूनि अस्तं रंगाग्रमासमंताद्भावेन ददासमेभ्यो ऽर्थ्यपेक्षीसरादः आङ् पूर्व सर्ग॰ १२
॥१०॥ र्वात्ददाते: पचाद्यो चूरूपकल्पेतिसमासः तंतथाभूतं त्वां येईक्षंते ते तदूत्तार्था भवंती सनुषंगः अनुलोमप्रति
लोमपादः ॥२९॥ रतमिति रसयतिभक्तजनार्पितभक्ष्यभोज्यादिवस्तूनास्वादतयाप्रीसावाग्रह्णानीतिरसु:
रस आस्वादनस्नेहनयोः अदंतः मृगय्वादयश्चेतिकुप्रसयांतोयंनिपातितः मातिभक्तपरिमाणं करोतीति
मः मामानेअस्मात् अमेथपिदत्रपत्ते इत्सथिनाद्रेनइप्रसयोविहितः टिलोपश्च अततिसततंजनहृदरीथं
रतमास्करत्वांचेदेदेवेनूंरक्रमातर ॥ हंसवंमदनंजेतुंतुंजेनंदमवंसहम् ॥३०॥ त्वर्यामितयागच्छतीसत्तः अ
त्तसात्तसगमने अस्मास्चाद्युचुरातिन्नूरणगतजनानां मुक्तिंददातीतिरः राद्दाने अस्मादौणादिकोइप्रस
योबाहुलकेनविहितः तेषांविनूंपणसमासः तत्संबुद्धिः यद्वारातीतिरा स्वाश्रिततजनमुक्तिदात्री स्वत्रोभ
मानाचमात्ता भक्तिनाम्नी प्रस्तूर्यस्सः स्त्रियाः पुंवद्भावित पुंस्कादिसादिनापूर्वपदस्सरणत्रोह्रस्वपुंवद्भावः तत्
संबुद्धिः हे अहेवाम्कदेव अकारोवासुदेवः स्यादिसेकाक्षरकोनूः अस्करणणां देसानांसमूहा आस्करणत्तस
समूहदूसणतानत्रपतितनूकरोतीसासुरन्राः नूंगेतनूकरणे अस्मात् आतोनुपसर्गेकइतिकः आतोलोपइ ॥१०॥

साकारलोपश्च तम् अत्र अस्तूनूप्राणगनूरातिदद्गतीस्स्करः सएवास्करः स्वाश्रितजननानांदेरात्रकालादिवैपमं
प्राणवाधद्यपथ्यिनेसतिस्वोजसारक्षकइसर्थः कप्रसयः आतोलोपश्च प्रज्ञादिभ्यश्चेतिस्वार्थिकोणप्रसयः
वेदेरतंवेदोक्तधर्मप्रतिपादने अस्युत्कंठम् देवानांब्रह्मादीनामीनूंनियंतारम् हंसानूयोगिजनानूयातिगच्छ
तीतिहंसवोयोगिजनसभामध्यनिषण्णइसर्थः तम् कप्रसयः आतोलोपश्च हंसोविहंगभेदेस्पादर्केविद्मोहयं
तरेयोगिमंत्रादिभेदेस्पास्परमात्मनिमत्सरेइतिविश्वः तुंतंतिजनानूहिंसंतीतितुंजाहिंसकानिर्दयाइसर्थः हिंस
दस्हारपरादेत्रांनूंदेशपरह्हारद ॥ जनवारस्वरारेपपरेराचरवानत्त ॥३१॥ र्थहंत्तेश्च्रेणादिगणेपठितात्लुजः पचाद्य
चूतस्सेदित्वान्तुम् इद्दित्करणाद्वितिंगासक्षेत्रेतिजभावः तेषामिनः पतिस्तंतथोक्तम् मदनंकामम् जेतुंपराभवितु
मुसहं समर्थम् दम्यंतिचांद्रायणादिव्रतेः नाशिरातिरूनूपतीतिदमास्तपस्विनोजनाः दाम्यतेः पचाद्यच् तानूवा
तिप्रीसाप्राप्नोतीतिदमवस्तम् अनुलोमप्रतिलोमपादः ॥३०॥ दरेति नूंस्करवंददातिजनेभ्यइतिनूंदः कप्रस
यः आकारलोपश्च उपपदसमासः इरायाः वाचः परः आवाङ्मनसागोचरइसर्थः इरावारिस्करा भूमिभारतीषु
त्रयुस्तइतिविश्वः हारानूकुंदपुष्पादिनिर्मितदामानिस्वाङ्गांविधायागतेभ्योभक्तजनेभ्योददातीतिहारदः क

प्रत्ययाकारलोपौ उपपदसमासश्च तेषां विशेषणसमासः तत्सं बुद्धिः यद्वा इदंवाचं यातिखलजने भोरक्षती ति
इ एषो विधिः कप्रत्ययः आतोलोपः उपपदसमासः तं शिणातिवेदशिरणाय प्राप्नोती ति इ रापरः रीगतिरेषणयोः
अस्मात्क्रैयादिकात्सरिवात्रात्वड्डुप्रत्ययसिद्धिः शेषंपूर्ववत् जनानां वारः समूहः एमनवघ्नादिमहेषुस्वदन्
नार्थे मिलितजनौघस्तत्रचरतिगच्छतीतिजनवारचरः चरेष्टइ ति टप्रत्ययः नास्तिरेपः क्रोधोयस्य सः अरेपः परा
नभक्तन्शत्रून् कामादीन् ईरयंतिकंपयंतिसमूलमुत्सादयंतीतिपरेरा: ईरक्षेपे अस्माचौरादिकात् इगुपधज्ञा
प्रीकिरः कइतीगुपधलक्षणः कप्रत्ययः णेरनिटीतिणि चोलोपः ॥ तथाभूता ॥ आमुमुक्षुजनेषुनुकं
पिताश्च चराअनुचराः पार्षदायस्य सः परेराचरः आप्तगृह्य ॥ स्मृतौवाक्येनकंपायांसमुच्चयइतिमे
दिनी ॥ अजतिगच्छतिप्राप्नोतीत्यजः ॥ पचाद्यच् ॥ अजेर्व्यघञपोरिति वि वी भावाभावस्तु वाकुलकाक्रोध्यः
तथाभूतो न भवतीत्यनजः वाधर्मपथच्छेत्तारो ऽक्रूरजनाः नूतनेतरुणेवा तेवकारः संप्रकीर्त्तितइ त्येक्षा
क्षरकोशः तेषामनजो ऽप्रापकः तेषां विशेषणसमासः तत्संबुद्धिः दरंजनानां कालभीतिं हरतिनाशयती
ति दरहारः कर्मण्यणितित्यण् उपपदसमासः तथाभूतः परः सर्वोत्कृष्टः केश्चिदप्यनुल्लंघ्यश्चादेशः स्वस्ववर्ण
श्रमोचितधर्मपथानुस्मृतिरूपानुज्ञायस्यतं तथोक्तं ॥ त्वाम् ॥ अनुलोमप्रतिलोमपादः ॥ १२ ॥

लालेति लालातीतिलालः स्वभक्तानाममतिस्करणपदइत्यर्थः चांडमतेलादाने अस्मात् धातोरैकाचोहलादेरि
त्यादिनाभृशार्थेयङ् तदंताद्दोणादिकोवाकुलकोपान्तोडप्रत्ययः यङोचिचेतियङोलुक् चकाराद्व्यत्ययः
सन्नियोगंविनापितस्यलुग्विधानात् लुनातिजनानांमायाबंधनंछिनत्तीतिलः अग्मेघ्यपिद्दृश्यतेइत्यपिन
ग्रहणात्लुनातेर्डः ईजांक्षितिंलातिगृह्णातीतिईलालः स्वायंभुवांतरेवराहरूपेणरसातलात्क्षोणिंसमुद्धर्त्तेत्यर्थः
लाआदाने अस्मादातोनुपसर्गेकइतिकप्रत्ययः लुनातिछिनत्तीतिलूः वास्तुषमन्वंतरे आकस्मिकप्रलये

लाललेलालनूलालंलोलली लंललालिलम् ॥ लोलालालिलिललालीलंललल्लीलालालिलम् ॥ १३ ॥

रसातलगतांभुवंतेनैवरूपेणोद्धरन् तदानीहिरण्याक्षप्रहितमर्मभिद्बाणजालमवगणय्यतांजलोपरिनिधाय
तद्धिंसकइत्यर्थः क्लिपवेतिलुनातेः क्लिप्प्रत्ययः ईलायांक्षितौलातिकार्यवशाद्वराहादिरूपाणिगृह्णातीतिईलालः
पूर्ववत्कः लुनंतिधर्ममर्यादांछिंदंतीतिलुवः पूर्ववत्क्लिप् लांतिस्त्री ईत्यस्यसार्थनौवनशाल्कवैदमवलिंगानिधत्वा
मिथ्योपदेशान्ददतिजनेभ्यइतिलाः असुरांशगुरवः लातेःक्लिप् तेचतेतेचलूलास्ताम् लुनातीतिलूलाः लः
डप्रत्ययः तेषांविशेषणसमासः तंतथोक्तम् लोलः सत्ववमाः निर्जेक्षेपमासहितत्वाइतियावत् तान् लातिस्वेक्षा

ददातीतिलोलल: आतोनुपसर्गेक इतिक: आतोलोप: ईलमतेस्तूयतेभक्तसंघैरितिईल: स्कस: इलयोरेक
त्वस्मरणाद्धकारनिर्देशोनेईलस्कता विसस्मात् घनर्थेकविधानमितिकर्मणिक: सचासौसचलोललील:
तां कं ध्वादेएद्धतिगणत्वात्सररूपत्वेनाकारलोप: तंतथोक्तम् ललंतिधर्मज्ञानादिसद्गुणै: शोभंतेइतिलला:
साधव: लडविलासे अस्मात्सचाद्यच् डलयोरेकत्वस्मरणाद्धत्वम् तेषामालया: पंक्तयोस्तासकलालिद्दाति
भोजनसमयेभोज्यानीतिललालिल: अमेध्यपिहनूपतेइससपित्राण्याद्धातेर्ड: तंतथोक्तम् आसमंताहृतीतिगृ
ह्णंतिसौरभमितिआला: इयप्रत्यय: लोलाश्चपलाश्चतेआलागंधजिघ्रक्षवश्च तथाभूतायेअलयोभृंगास्तेषां
लेलीगानरूपोविलासोयस्यांसालोलालालिलसातथाभूताआलि: कुंकुममहारवंक्तिर्यस्यस: इंभक्तजनक
मंलुनासुन्मूलयतीतिइल: अमेध्यपिहनूपतेइससपित्राण्याद्धनातेर्ड: सचासौसचतितंपद्मईईस्तौतिसन्मार्ग
मितिईल: ईइस्कतौअस्माअसमासचाद्यच् ललंतुपूर्ववत्सचासौसचतंतथोक्तम् ललंसोराजमाना: लीo
लानानाविधचरित्राणिपस्यसललद्धील: ललधातुस्कपूर्वमुक्त: ततोलटृतस्यन्तात्रादेशाश्चअललतिस्वांग
कांसालंकारानविभूषयतीसल: भूषणभूषणमित्यर्थ: अलभूषणपर्याप्तिवारणेष्वितिभोवाद्धिकास्यचाo
द्यच् लाडयतिसाधुजनान् यशिदयीसासेवतेमोपशिक्षणार्थमितिलाली लडउपसेवायां चौरादिकादस्मा ॥१३॥

नुनंदिग्रहीमादिनालिनि: डलयोरेकत्वस्मरणाद्धत्वम् लानिसांमुद्रिकोक्तानिशुभानिलक्षणानियस्येति
ल: अनुक्त्याद्दिभ्योजिस्यच्यस्य: लेलक्षणंक्षरवनामरक्ष: क्षोत्रंवचोविषमित्येकाक्षरकोशा: तेषांविग्रोषण
समास: तंतथोक्तम् एकाक्षरोयंश्लोक: ॥२३॥ नैनइतिनविद्यतेएन: कश्चित्सापस्यसंपर्कोयस्यसनैना: नन्नर्थस्य
नत्रान्यस्यसकस्यपेतिसमास: नऊन: अनून: परिपूर्णतयाप्राद्धर्भूतोनतुकलांशत्वेनेत्यर्थ: नितरांनुन्ना: स्वस्व
धिकारेश्चेरिताइंद्राणांस्लाद्याधिपतयोयेनसतेषांविग्रोषणसमास: तंतथोक्तंया: भक्ततनपुंजा: य: पुंज: स्कदे

नैनोनूननितुन्नेनंययंयेयायययायम् ॥ ततातंताततिज्जाजंकुकाकाकाककंककम् ॥ २४ ॥ चतुरक्षरपाद: ॥

वीसूनुरीश्वरइत्येकाक्षरकोशा: तान्यातिप्राप्नोतीयय: आतोनुपसर्गेकइतिक: आतोलोप: उपपदसमास:
तंतथोक्तम् आसंतिकमोक्षफरवदात्त्वात्याातुंप्राप्तुमर्ह: येय: अर्हेकृत्यतृचश्चेत्यर्हार्थे अचोयदितिय
त्प्रत्यय: ईद्यतीत्याकारस्येत्वम् गुणश्च ईयतेविरहितजनै: प्राप्यतेय: सञ्जाय: अकर्तरिचकारकेसंज्ञायामिति
कर्मणिघञ् संज्ञायामितितुप्रायिकम् पक्षान्याय: सर्वस्तोभरूप: यद्वा आयानांसर्वलोभानांयईश्वर: दातेस
र्थ: यत्रान्यस्येश्वरार्थत्वेप्रमाणंतत्कमेव अयंतेप्राप्नुवंतिनित्तभक्तप्रसंगमित्यया: अयगतावित्यस्मादनुदात्ते

नः पचाद्यच् तानिपयातिस्वकीयत्वेन प्राप्नोतीति आयय: कप्रत्ययः आतोलोपः उपपदसमासः तेषांविशेष
णसमासः तंतथोक्तम् जायंतेइतिजाजना: अमेष्वपिइन्द्रपतेइतिसूत्रेमर्वोयाधिमभिचारार्थेनापिशब्देनकेवल
लादपितनेर्डः तेषांजंजन्म अजतिक्षिपतिस्वदर्शनदानेननिवर्त्तयतीतिजजाजः अजतेः पचाद्यच् अजाद्यत
ष्टाबितिनिर्देशाद्वा कुलकाद्वाविभावाभावः तथाचोक्तम् अजाविभ्यामितिनिर्देशान्नवीतिवैरूपवर्गे अजानाम्
तृष्णाख्यानेनाख्याख्याख्यायांतथाचजांतेः जनार्दनाख्यानेवकुलंतणीतिवीनेतितृतीयकांडेतंतथोक्तम् जा
यतेप्रादुर्भूयतेभक्तानुग्रहार्थमनेकरूपेणेतिजः पूर्ववड्डः अजंविधिंजयतिपराभावयतीति अजजित् का
मः क्विपेति क्विप्रत्ययस्यापत्तिकृतितुगितितुक् वेरपृक्तस्येतिवेर्लोपः तंजयतीति अजजित्तः बाकुलकाज्जय
तेरौणादिकोडप्रत्ययः टेर्लोपश्च अजतिस्वैकांतिकभक्तदर्शनेनाह्लादंतत्समीपंवागच्छतीसजः पचाद्यच्
वाकुलकाद्वीभावाभावश्चयद्वाजायतेकर्मायत्तजीववन्नोत्पद्यतेकिंतुस्वतंत्रतयेसजः अमेष्वपिइन्द्रपते
इतिजनेर्डः टिलोपश्च उपपदसमासः तेषांविशेषणसमासः तंतथोक्तम् कोकतेआदत्तेसुरणागतकर्मा
णीतिकुकः कुक आदानेअस्मादिगुपधलक्षणः कः काकावायसाइवकाकागर्ह्याः कुत्सिताइत्यर्थः अ
तएव अकंतिस्त्रीइत्यादिमदेनकुटिलंगच्छंतीसकाः अककुटिलायांगतौ असमासचाद्यच् तेचतेचनास्ति ॥१३॥

तेषांकंमोक्षरूपंसुखंयस्मात् सः अकाकाकः सप्तमीविशेषणेबहुव्रीहाविति सप्तम्यंतपूर्वनिपातोनाज्ञापना
द्व्यधिकरणेपिबहुव्रीहिः शेषाद्विभाषेतिकप् तयोर्विशेषणसमासः तंतथोक्तम् कानांस्वर्गवायुप्रजा
पतीनांकंसुखंप्रकाशोवायस्मात्सककः पूर्ववद्बहुव्रीहिः कः प्रजापतिरुद्दिष्टः कोवायुरितिशब्दितः कः
प्रजापतिरुद्दिष्टः कोवायुरितिशब्दितः कश्चात्मासमाख्यातः कः प्रकाशःउदाहृतः मरवाकश्चबुधैरुक्तोमुखे
मूर्ध्नेपिकः स्मृतः कंशिरोजलमाख्यातंकंसुखंचप्रकीर्त्तितमितिएकाक्षरः यद्वाककतेगतौचपलोभवतीति

चारुचारविचारंचराचरचराचरम् ॥ रोचिष्णुरुचराचारंरुचिराचारचंचुरम् ॥ २४ ॥ द्व्यक्षरः ॥ ककः सत्वर
गमनशीलइत्यर्थः ककसोमेलोभ्मंगर्वश्चापलंच असमासचाद्यच् तंतथोक्तम् ॥ २५ ॥ चार्विति चारुः सुंदर
श्चारोगतिर्यस्य सः चारुचारः ललितगतिरित्यर्थः अरीन् निजभक्तानांकामादिशत्रून् रेचयतितत्सामर्थ्याद्वि
योजयतीति अरिरेचः निजौजसानिरस्तस्वभक्तविषयककामादिबलइत्यर्थः रिचिर्वियोजनसंपर्चनयोः अ
स्माच्छौणादिकात्कर्मण्यपाणिसण् णिचोलोपः उपपदसमासः कुत्सितिप्राप्नोतिस्मृतिमात्रेणस्वैकांतिकभक्तगो
चरत्वमितिसरः कगतौ असमासचाद्यच् तेषांविशेषणसमासः तंतथोक्तम् चराचरेषुजंगमस्थावरेषुचरसंत

हरिस· ॥१४॥ र्यामितयाप्नोतीति चराचरश्चराचुरः सर्वांतर्यामीत्यर्थः। चरतेः पचाद्यच् चिचरिचलिपतिवदीनामित्यादिनाप सर्ग·१२
क्षिकं द्वित्वम् भ्यासस्यागागमश्च तंतथोक्तम्। यद्वाचराचरेषु चरतितत्तत्कर्मफलदातृतयाप्नोतीतिचराचरचरः
अक्षरपुरुषः। चरेष्टइतिटः। तादृशाश्चरा अनुचराः पार्षदायस्यसतंतथोक्तम्। रोचिष्णुकांसाचारुः क्रं
दरः तंतथोक्तम् चरानुनुचरान् सेवकान् आसमंतान्नावेनचारयतिभोजयतीतिचराचारः चरतिर्भक्षणेपिक्रि
याद्धेतुमतिणिजंतात्कर्मण्युपपदेऽण् उपपदसमासः तंतथोक्तम्। चंचूर्यते भृशंचरत्यनुतिष्ठतीतिचंचुरः। च
रतेर्यङ्‌ तास्यचाद्युरच् चरफलोश्चेतिनुगागमः यङोचिचेतियङोलुक्। उत्परस्यातइत्यभ्यासस्यपरस्यातउत्
स्यात्। रुचिरः। सच्छास्त्रविहितत्वाच्छोभमानोयआचारोनैष्ठिकव्रतपालनरूपोधर्मः॥ तस्यचंचुरं
मानुष्यनाटनानुकरणाच्चनुरसाचरिता तंतथोक्तम्॥ यद्वारुचिरोरमणीयमूर्तिरित्यर्थः॥ आचारैर्नैष्टि
कधर्मैर्विताज्ञानाः। आचारस्यचंचवः यावज्जीवब्रह्मचर्यव्रतपालनेरताइत्यर्थः तेनवित्तश्चंचुप्चणपावि
तिचुंचुप्प्रत्ययः। तानुराति निजंकरवंदर्शनंवाददातीत्याचारचंचुरः। आतोनुपसर्गेकइतिकः आतो
लोपः उपपदसमासः तयोर्विशेषणसमासः तंतथोक्तम् तोयेशं तेतेउक्तार्थाभवंतीत्यनुषंगः॥२४॥ ॥ ॥२४॥

आदिक्रियाकुलकेनाह भवपातरीतिभक्तियोगज्ञानयोगकर्मयोगाख्या भवंतीतिभवा आत्रिविधयोगवंतोज
नाः भवगेयेत्यादिनाकर्त्तरियप्रत्ययांतोनिपातितोयम् भवंश्चभेचसंसेचयोगेभावितिनुत्रिविधितिमेदिनी।
योपेत्रिविधयोगार्हइत्यर्थः अत्रप्रमाणंतूक्तं तत्रैवयोगपः प्रवीणयोगाहेपायनाक्तेपुचाव्यवद्धितितेषां
पातरिरक्षकेपत्नपतत्स्वदर्शनम् कुर्वंतांजनानांयानिएनांसिनानाविधपापानितेषांनिवर्हणेविनाशके। स
तीब्रह्मादिभिरप्यर्हितायाकीर्तिर्यव्याप्तयास्फुरभोमनोज्ञेत्वयिभक्तिधर्मनंदनेसाक्षात्पुरुषोत्तमेभगवति

भवपातरिमेस्वांतंवसतुप्रतिवासरम्॥ स्फुरभोत्वयिसत्कीर्त्यापन्नएपदैनोनिबर्हणे॥२५॥ निजरणरसासाक
सेराराम्परमारजे॥ जनरेहरियाभारेरेपारेनागदेगवि॥२६॥ मेममस्वांतंमनः प्रतिवासरंप्रतिदिनम् वसतुस
ततंस्थितिंप्राप्नोत्वित्यर्थः लोट्चेतिप्रार्थनायांलोट्॥२५॥ निजेति हेरेपारेक्रोधरिपोनराति नददातीत्यरः।
अमेघपिद्नपतेइत्यपिवाद्वांड्डुः टिलोपः उपपदसमासः रैप्यायिकसमृद्धिः रालक्ष्मीराः समृद्धिःत्यादिसेका
क्षरः तस्यआरो प्रदाताररः निजानांस्वैकांतिकभक्तानांरारो निजरारः रसं निजभक्तानांप्राकृतवस्तुषुयमक
रागमस्मतिक्षिपतिविवेकादिसाधनचतुष्टयस्वरूपवोधनेनसम्यगुन्मूलयतीतिरसासः कर्मण्युपणिसरण्

उपपदसमासः ॥ अंकं निजभक्तानां नानाविधदुःखं स्यतीति हंतीसकसः आतोनुपसर्गेक इति कः आतोलोपः
उपपदसमासः इंद्रब्रह्माणां रातिसंकल्पेन वेदान् प्रहिणोतीतिद्राः क्षिपेरिति क्षिपुः कामः स्थाणुरिंद्रो कोवरु
रुणः पादयोर्धिपः शुचिः श्रीमानजोबालो विरंचिः इतिक्रियाफलत इत्येकाक्षरः नमंतिरामाः स्त्रियो येषां ते अ
रामाः यद्वा रंधनं आमोरोग इत्ययं येषां ते रामास्त्री व्रतरवि रक्ति भाजस्मागितनास्तेषु रमते क्री इति स्मरामरमोराम
रमोवारमतेः पचाद्यच् नास्तिरजोमायिकवस्तुषुरागोयस्यसः अरजः आत्मारामइत्यर्थः रजः प्रशस्येयमदंतः पु
ष्येवेश्रोगुणे चैव रजोयं रजसास्महेसुसलिलिनी अत्र रजः शब्देन तत्कृतो रागो लक्ष्यते यद्वा अः समः स्वस्वरूपसहि
तोरजो येनगोयस्यसः आः स्वयंभूरिशोवाजीखेदः शुंकरवासवोपारिजातः समः प्रक्तो निवासः स्थूणकः स्मन इत्ये
कारः तेषां विशेषणसमासः तस्मिन् नं ज्ञानं रातिददातीतिनरः आतोनुपसर्गे इतिकः आतोलोपः उपपद
समासः नकारः कथितो ज्ञाने इत्येकाक्षरः जानां जननानां नरः स्वस्वरूपज्ञानप्रद इत्यर्थः तस्मिन्नुहरिणा माति
रूपवर्णो नाम्नेनयाति गच्छतीति हरिय स्यपिस्थ इति सूत्रे स्यपीति योगविभागाद्यातेः कः आतोलोपः उपपदस
मासः आरातिप्रददातीत्यारः आतश्चोपसर्गे इतिकः आतोलोपः भस्याक्षरास्यसब्रह्मणः आरो भारः भंन
क्षत्रं भयं त्रसेत्येकाक्षरः आनां जननानां भारो ब्रह्मपुरप्राक्षरधामप्रापक इत्यर्थः अः इत्यमःशंकरो ब्रह्मा ।।१५।।

नुज्ञः सोमो निलो नलः सूर्यः प्राणो जनः कालोवसंतः प्राणतः स्मरवी त्येकाक्षरः तयोर्विशेषणसमासः त
स्मिन् गविभूमौ स्त्री कुसुमरसलोलुपतत्वात्कृदयुक्ताः अरंगी घ्रं रूपंतितत्कुर्वंतिधर्मसर्गमिसरयाः पार्श्वाद्वि
जनाः स्मृपीतियोगविभागात्कः तानुद्रातिसंख्यामत्युत्का स्वं द्यतीसरजाद आतोनुपसर्गे इतिकः आतो
लोपः उपपदसमासः तस्मिन्नयीतिसंबंधः ।।३६।। विगदेन्द्रारर इति हे अनज अनक्लिप्रायत्त विषयेषु स्त्रि
ग्धो भवतीस्यजः तथाभूतोनभवतीसनजः मानुषनाटकानुकरणान्मायागुणेषुवर्त्तमानोपि निर्लेप इत्यर्थः अं

रात्त स्मृतिलोमेन श्लोकांतरमाह विगदेन्द्रारेरे पारेरेभायारिहरेनज ।। जेरमारमरारासेकसासारररजनि ।। नु

नुगः क्लिमत्क्षणकं तिगतिध्वितरोधादिकाद्दनोक्तेः पचाद्यच् पृषोदरादित्वादिति गणत्वादनुस्वारलोपः ततः
बुद्धिः विगतो गदो मायागुणजा क्लिरूपो रोगो येषां ते यद्वा विशेषेण गदंति वदंति धर्मसर्गमिति विगदाः श्रूयं
तिसमूलतत्त्वसादयंतीतिद्राराः पचाद्यच् एः कामस्य द्राराइन्द्राराः तेच तेते च विगदेन्द्राराः स्तान्राति स्वनैकटं द
दातीति विगदेन्द्रारः तस्मिन् नास्तिपारो विभूसादीनामंतो यस्य सो पारः तस्मिन् रोगं भीरो मधु स्थल नाम्नोस्य
स्येतिरः अर्नी आदित्वाद चूराद्वेरस्य प्रकीर्तित इत्येकाक्षरः अयते गच्छतीत्ययः पचाद्यच् इभो हस्ती स इवते

नवाऽयोगमनकर्त्तारं भावः हरतीति विनाशयतीति हरः पचाद्यच् अरीणां भक्तशत्रूणां कामादीनां हरो विना॰
शकः तेषां विशेषणसमासः तस्मिन् जानन् जनानीरयति क्षिपसि धर्मसर्गेऽतिजरः सदा सौमारः कामस्तज्जेरमा
रः मीनं तिहिंसतीतिमाः मी ज्ञ हिंसायामस्माद्दौणादिकोऽप्रत्ययः टिलोपश्च तेरमारस्य माघातुकाः शांतिस्फरसंप
ददातीति रः मूलविभुजादित्वात्कृतिगणत्वात्कः तेषां रः स्फरवप्रदस्त्रारामो विहारो यस्य स तस्मिन् कसं तिरस्कारेण प्रा
प्नुवंतीति कसाः स्वाश्रितजनाद्यर्थैः कसगत्यावसमासश्चाद्यच् तेषामासमंताद्भावेन सारं स्वं द्रव्यं कोवलं रंति

भीहारिचंचलालोके मलजालविलोपने॥ स्वौजःप्रत्राशितानम्रेलोलस्त्राणलविलोचने॥४८॥ एतच्चतुर्थपादः
ददंतीतिकसा॰
सारदाः कांतिकभक्ताः कप्रत्ययः आतोलोपः उपपदसमासः तेषां राजा नियंता तस्मिन् त्वयि अत्र प्रातिलो
म्येन पूर्वश्लोकावृत्तेः श्लोकप्रतिलोमयमकम् तदुक्तं दंडिना आवृत्तिः प्रातिलोम्येन पादार्धश्लोकगोचरा य
मकं प्रतिलोमत्वात्प्रतिलोममिति स्मृतमिति॥४८॥ भीहारीति भीः कालभीतिस्तां हरतीति शीलमस्येति भीहारी चं
चलश्चपलश्चासौ लोको निरीक्षणं यस्य स तस्मिन् उत्तश्लोके हारीतितात्छीलेणिनिः मलाः स्वाश्रितानां पापविसंप
र्कजाद्दोषास्तेषां जालं समूहस्तस्य विलोपनो निवर्त्तकस्तस्मिन् स्वस्यौजसा स्वप्रतापेन प्रत्राशिताः शिक्षिता ॥१६॥

अनम्रा मदोद्धतपुरुषा येन स तस्मिन् लोले चंचले त्राणे त्राणे भमाने च विलोचने नेत्रे यस्य स तस्मिन् त्वयि अत्र
त्रिपाद्यंतर्गतचतुर्थपादाक्षरत्वात् गूढचतुर्थाख्यश्चित्रविशेषः ॥४८॥ चंचदिति चंचंतो द्योतमाना ये नखास्त ए
व रत्नानि तेषां श्रेणिः पंक्तिस्तया राजती दीप्यमाने चरणे नीरजे पादपंकजे यस्य स तस्मिन् त्रायौ पा
णी एव कोकनदे रक्तोत्पले तयोश्छायया रुत्तो विनाशित आश्रितानां निजभक्तानामघसंचयो नानाविधदुः
खसमूहो येन स तस्मिन् त्वयि निरोष्ठ्योऽयम्॥४९॥ अतीति अतितरां येन मलीमसानि कामादिदोषवंति स्वां

चंचन्नखरत्नश्रेणिराजच्चरणनीरजे॥ त्रायकोकनदच्छायारुत्ताश्रिताघसंचये॥४९॥ ॥निरोष्ठ्योऽयम्॥
अतिमलीमसस्वांतप्राणभृद्दूरवर्त्तिनि॥ अपेतप्राकृतासक्ति सज्जनातिप्रसेदुषि॥५०॥ अतालव्यः
तानि मनांसि येषां ते न तथा भूता ये प्राणभृतो देहिनस्तेभ्यो दूरे विप्रकृष्टप्रदेशे वर्त्तते इति तथोक्ते मलीमसेति ए
सो मलीमसादिना मत्वर्थे निपातितः अपेतासक्ता प्राकृतेषु प्ररूसुत्रवेषु ग्राम्यादिविषयेषु आसक्तिः प्रीति
र्येस्ते तथा भूता ये सज्जनाः स्वैकांतिकभक्तास्तेष्वतिप्रसेदुषि अतिप्रसन्ने त्वयि अत्र तालव्यवर्णाभावादतालव्यचित्र
भेदः उपसन्नानां ताल्विति शिक्षावाक्येन वर्णप्रापितालव्यत्वेपि यज्जनानपेक्षणेवायं नियमस्तेन दोषः॥५०॥

गुणेति कांतं रमणीयं स्वस्वरूपमाराति प्रददातीति कांतारः प्रियाणां प्रेमास्पदे कांतिक भक्तानां कांतारः तत्सं
बुद्धिः गुणाः सत्त्वसौचादयः सौंदर्यं चारीरसौष्ठवं च तेषां कांतारः समुद्रः कांतासु स्त्रीषु रतिः प्रीतिर्येषां तैस्तथा
भूता ये जनास्तेषु रुचिरप्रीतिर्यस्य स तयोर्विशेषणसमासः तस्मिन् प्रचुरो रसो माधुर्यं यासु ताः रसमय्यः तस्य
ऋतवचनेमयदितिप्राचुर्ये मयट् ताः अत एव कांताः मनोज्ञाः गिरो वाणीः वदति वक्तरि त्वयि शृंखलायमक
म् यमकं लक्षणं यथा अर्थे सत्यर्थभिन्नानां वर्णानां सा पुनः श्रुतिः यमकमिति ।। ४१ ।। भावीति अयं ते प्राप्तो

गुणसौंदर्यकांतारकांतारनिजनारुचौ ।। वदति प्रियकांतारकांतारसमयी गिरः ।। ४२ ।। शृंखलायमकं ।।
भावि भावि विरक्ताये तारतारस्फुकं करणे ।। धीराधीरा रतिरम्यांगे हारिहारिभुजांतरे ।। ४३ ।। आदियमकः ।।

नीति अयः पचाद्यच् भावस्त्वद्विषय प्रेम स विद्यते एषामिति भाविनः अत इनिठनाविति इनिः भवः त्रिवस्त
स्याप संभावी कार्त्तिकेयः पूर्ववद् इनिः तद्वद्भिरक्ता वैराग्यपरायणा ये जनास्तेषाम् अयः प्रापकः तस्मिन् तारा न
क्षत्राणि वतारः शुद्धमौक्तिकानि तारो वा नरभिन्मुक्ताविशुद्धौ शुद्धमौक्तिके नानक्षत्रे क्लिष्ट मध्ये च ननारूणे
नपुंसकमिति मेदिनी तेषां स्फुरच्छोभनानि कंकणानि रहोरवरानुदमीषे यस्य स तस्मिन् धीराः पंडिताः परोपदेशे ।।१७।।

नि चतुराः धीरा धैर्यान्विते स्वैरे धीरः स्यात्रिषु पुंसि ते स्वच्छंदे धैर्ययुक्ते च कुंकुमे तु नपुंसकमिति मेदिनी तान् अ
धी रस्यधिकं प्रेरयति जनानां स्वनुग्रहणविधापने इति धीराधीरः ईर धातोर्घृषादिगणपाठाणिग भावपक्षे क
र्मण्यण् पचादेः पचादेर्ह्रुतिगणत्वादच् अतिरम्याणि मनोहराणि अंगानि करादुवयवाः यस्य सः तयोर्विशे
षणसमासः यद्वा धीरः स्वतंत्र एव न तु कस्यापि वशगः अधीराः त्राद्या दिविषयालिलीढ्यस्य सन्त धैर्या असा
सन्त्या पुनः पुनस्तान् सेवमानाद् इत्यर्थः तेषामतिक्रान्ता निधानयथा गोचराणि रम्यांगानि यस्य सः तयोर्विशे

निर्वाणायात्र भूतानां श्रितानां भुवने वने ।। एकमंजौ मनुष्यत्वं गते सर्वे मदे मदे ।। ४४ ।।
षणसमासः तस्मि
न् हाराः स्थूलपद्मादिरचितानि दामानि संसम्मिन् मत्वर्थे इनिः तथाभूते हारि स्कंदं च भुजयोर्बाह्वोरन्तरं व
क्षो यस्य स तस्मिन् त्वयि ।। ४३ ।। निर्वाणायेति अत्रास्मिन् भूतले भूतानां प्राणिनां मम निर्वाणाय मोक्षाय मनोरथ
संपुमान् मनुष्यः मानो जातावन् अतोषुक्केति मनुष्यराद्यर्थ प्रत्ययकौ तस्य भावो मनुष्यत्वं तत् गलेन्द्र त्रिनंदनत्वापा
द्विप्रजातिलब्धजन्मनोर्भक्तिधर्मयोः फलत्वेन प्रादुर्भूते इत्यर्थः श्रितानां स्वनुग्रहणमागतानां जनानाम् अवने
नाना विधापद्भ्यो रक्षके भुवने भूमंडले एकमंजौ एको भवानेव मंजुः सुंदर मूर्त्तिर्नेत्वमः तस्मिन् सर्वप्राणियाम्

मानिस्वाश्रितानां संसारकुःखानि तानि द्यति खंडयतीति सर्वोक्ष्दः दो वखंडने यस्मात् कप्रत्ययः आदेचउपदे
त्रौत्रितीसोकारस्यात्वम् आलोलोपः उपपदसमासः तस्मिन् नास्ति मदो ऽहंकारो यस्य स तस्मिन् त्वयि यम
कालंकारः ॥ ५३ ॥ स्वजनेति अत्रास्मिन् भूतले स्वजनाः स्वानम भक्तास्तेषाम तित्रायानंदं बहुकरवम् प्रदातुम्
संजाते प्रादुर्भूते अत एव तेषां त्रीणां तिं परमसुखं ददातीति त्रीणां तिदं तथाभूतं यदमृतमक्षरं ब्रह्म तस्य दातरि प्रा

स्वा	न्ना	स	दे	त	पा	ज्ञे	त्रीं
मि	थ	दा	हि	व	दा	र	नं
नौ	त्वा	मु	पा	भ	तो	स	त्रीं

स्वजनानित्रायानंदं त्रीणां तिदामृतदातरि ॥ प्रदातुमत्र संजाते त्रीणां
तिदामृतदातरि ॥ ५४ ॥ विक्रांतयमकम् ॥ स्वामिन्नाथ सदा देहि त्व
वपादाब्जदर्शनम् ॥ नौमि त्वाथ मुदा पाहि भवतो दासदर्शनम् ॥ ५५ ॥

पक्षे ऽयमर्थः अमृतत्वात्स्वस्याक्षरब्रह्मवाचकत्वे प्रमाणं तु अमृताक्षरं हर इति श्रुतिः अक्षरं ब्रह्म कथितमिसा
रं भस्त्व प्रकात्रीं तथामृतमिति स्कांदोक्तिश्च अत्रीणां तिव्यावहारिककार्ये जात दुःखस्य खंडयतीति सत्रीणां तिदाः अ
संख्य जनानां संसारे दुःखं प्रहृत्य तां स्वभक्तिमुपदिश्य मोक्षपथे प्रवर्त्तकाः इत्यर्थः तेऽअमृतदातारो मोक्षप्राप
काः यस्माद्येन वा स तस्मिन् त्वयि इत्यादिक्रियाकुलकम् ॥ ५६ ॥ स्वामिन्निति हे स्वामिन् सकलैश्वर्यसंपन्न हे ना ॥१८॥

खिलजगदेकाधिपते तव पादाब्जदर्शनं श्रीमच्चरणकमलसमीक्षणम् सदा नित्यम् देहि त्वात्वाम् त्वामो
द्वितीयायाः इति द्वितीयैकवचनांतस्य युष्मदस्त्वादेशः मुदातिहर्षेण नौमि अभिवादयामि अथातो हेतोः भवत
स्तव दासस्यैकांतिकदासभावस्य दर्शनो वीक्षकस्तं माम् पाहि भवांबुधेस्त्रायस्व प्रार्थनायां लोट् त्रिपादबंधो
ऽयं श्लोकः ॥ ५५ ॥ स्वेति नितरां सततम् स्फुरंतो भासमानानि निर्विकल्परूपामतिर्बुद्धिः स्वस्मिंस्त्वयि स्फमतिः स्वस्म
तिः तां ददातीति स्वस्मतिदः स्वे आत्मीयभक्ताः स्वः स्यात्सु स्यात्मनि ज्ञातौ त्रिष्वात्मीये स्त्रियां धन इति मेदिनी

स्व	स्व	क्र	म	ति	दे	नि	सं
स्व	प	रा	ह	र्ष	ना	त्रि	नि
क्र	रा	धि	क	क	स	न्ना	दे
म	ह	क	स्क्र	ह	क	र्ष	ति
ति	र्ष	क	ह	स्क्र	क्षि	ह	म
दे	न्ना	स	क	क	धि	रा	क्र
नि	त्रि	ना	र्षं	ह	रे	प	स्व
सं	नि	दे	ति	म	क्र	स	स्व

स्वस्वस्फमतिदेमिसंस्वपराहर्षनात्रि ॥ स्फराधिककसन्नादेमहकस्फुहकर्षति
५६ ॥
तेषां स्वस्फमतिदः तस्मिन् पक्षे स्वेषामात्मीयभक्तानां स्वे धने स्फुततरां म
तिः स्फुरबुद्धिः तां द्यति खंडयतीति तथोक्ते यद्वा स्फुततरां अस्फुसु प्राणेषु मतिः
स्वस्फमतिः प्राणरक्षणेन दैहिकसुखभोगासक्तिरूपा मतिस्तां द्यतीति तथो
क्ते स्वो भवान् परो भजनीयतया प्रधानं येषां ते स्वपरास्तेषामहर्षस्वबुद्धिरहस्त्रीणा
कस्तस्य नाशिनि स्वदर्शनदानेन निवर्त्तके यद्वा नास्ति परः उत्कृष्टो यस्मात्सो

हरिसं. ऽपरः कतंत्रोभनश्च्रासाव परश्चस्त्वपरः ऽग्रहर्षस्त्वयिगादानुरागिणांत्वद्वियोगजमन्त्रीकत्तसनानूीलेक्षादानेननि सर्ग. १३
॥११८॥ वर्त्तकः तयोर्विन्नोषणसमासः तस्मिन् कृतरागलक्ष्मीः त्राए रत्रोभायस्ससकरः ऽग्रतिरमणीयमूर्त्तिरित्यर्थः ऽग्र
धिकमतित्रायंयथातथाकसन् नूोभमानोनादः त्रा ह्रोयस्सः ऽग्रधिककसन्नादः कसधानोर्गस्यर्थेलिपिधातूना
मनेकार्थत्वा च्छोभनेवृत्तिः तयोर्विन्नोषणसमासः तस्मिन् म हे षुजन्माष्टम्याद्युत्सवेषुकसतिस्वभक्तार्पितनानावि
धालंकारान् प्राप्नोतितिदधातीतिमहकः कसतेः क्विप्कृतरागस्वाश्रितेषुदः प्रसादरूदनुग्रहकर्त्तेत्यर्थः हः प्रसाद

धर्मात्मजजजनानंदश्रीवज्रजजयावह॥ देहिमेऽजजनैर्योगंभक्तिंतेऽजजनुर्हराम्
४१॥ इदिसेकाक्षरः कर्षतिस्वमूर्त्तौभक्तजनमनांस्याकर्षतीतिकर्षन् हस्वविः
लेखनेविलिखनमाकर्षणमस्मान्नावादिकादरटतस्तत्रात्रादेत्राञ्चतेषांविन्नोषण
समासः तस्मिनूत्वयिमेमनोस्त्विति न्नेषः ऽग्रत्रसर्वतोभद्रात्सर्वतः सर्वपादभ्रमण
भावासादार्द्धनामेभ्रमणभावादर्द्ध भ्रमपमकंउद्धारस्तुसर्वतोभद्रवदेव॥४६॥ धर्मा
त्मजेतिहेधर्मात्मजश्री धर्मदेवसूनोऽग्रात्मजस्तनयः सूनुरित्यमरः जनानांलोका ॥११८॥

नामानंदेयेनयस्माद्वेतितत्संबुद्धिः यद्वाजनानानंदयतीतितत्संबुद्धिः कर्मणपणिस्यणश्रीवज्रोनामदक्षिणस्तेनेः
रोमावर्त्तस्तज्जंतयमुत्कर्षमावहतीतितत्संबुद्धिः नजायतऽस्पजस्तत्संबुद्धिः हेऽग्रजहरे ऽग्रजोहराविति विष्णुः ते
तवजनैरेकांतिकभक्तैः सहयोगंप्रसंगमजनुर्योजन्मनोहरानिवर्त्तिकानाम् भक्तिंचमेमह्यम् देहिवितरश्रीवज्र
बंधोयम् यत्रमध्याक्षराहृत्तिः श्रीवज्रः कथितस्तस्सइतितल्लक्षणात्॥४७॥ जेतिजंजन्महरतीतिजहारः कर्मणप
मजोनामसुंजयेजमांनातमात्रेजनार्हनेदृतिमेहिनी रहयंतिमजंतिभगवदुपासनयामायाबंधनमितिरहाः पचा

जहारनानारहाजहारदाननदारहा॥ रदारहाहारदारनानहाननहानना॥४८॥ ऽग्र
यंसर्वतोभद्रबंधः॥
इयच् नानाऽनेकधाभगवन्नजनरुचिमंतश्च तेरहाभगवद्भ
क्ताजीवास्तानजनतिनिरवधिकातिन्नायस्कंदरस्वरूपंप्रापयति ऽग्रंतर्भावितण्य
र्थोऽयम् यद्वातेषांयमपातनादिदुःखमजनतिदूरेक्षिपतीतितथोक्तः ऽग्रजेर्वीभा
वाभावस्तुप्रागुक्तव्याख्यानः सचासौसचहारान् स्वभक्तार्पितनानाविधपुष्पस्रजः द
दातिप्रासादिकतयास्वभक्तेभ्यः प्रतिददातीतिहारदः इदानंदानेऽस्मात्कप्रत्ययः

ज	हा	र	ना	ना	र	हा	ज
हा	र	दा	न	न	दा	र	हा
र	दा	र	हा	हा	र	दा	र
ना	न	हा	न	न	हा	न	ना
ना	न	हा	न	न	हा	न	ना
र	दा	र	हा	हा	र	दा	र
हा	र	दा	न	न	दा	र	हा
ज	हा	र	ना	ना	र	हा	ज

हरिसं· यद्वाहरस्यत्र्यंभोरयंहारः कामारस्यत्रातुः तस्येदमित्यण् तंद्यतिपराभावनेनमृतप्रायंकरोतीतिहारदः दोऽवखंड सर्ग·१३
॥२०॥ नेऽस्मादातोऽनुपसर्गेकइतिकप्रत्ययः अननितिप्राणितिविश्वंयेनेतिअननः अननप्राणनेइत्यस्मात्करणाधिकर
णयोश्चेतिकरणेल्युट्प्राणाच्छेवखल्विमानिभूतानिजायंतेप्राणेनजातानिजीवंतिप्राणंप्रत्यभिसंविशंतीतिश्रु
तुप्राणानांतिर्यंप्राणाः प्राणंतमर्वंतंतुभितिअतएवप्राणाःइत्यादिश्रुतिस्मृतिमायेभ्यः द्रियंतेविदार्यंतेदेहिनोयेरि
तिदाराःलोभादयः अकर्तरिचेतिकर्मणिघञ् तान् हंतीतिदारहा क्विप्चेतिक्विप् यद्वाद्यतिखंडयतिधर्ममितिदः
पावंदिस्फुरेतरांत्राणगुरवस्तानरमसंतंहंतीतिपूर्ववत्क्विप् ततस्तेषांकर्मधारयः रइतित्रिगुणात्मिकांप्रधानप्र
कृतिंकालस्वरूपेणसंक्षोभ्यजगदंकुरमहत्तत्त्वंपुंद्वाराजनयतीतिरदः रदविलेखनेइत्यस्मात्पचाद्यच् यद्वाविविले
खनंभेदमितितदर्थस्तथापिधातूनामनेकार्थत्वान्नैषदोषः कृच्छतिचतुर्विंशतितत्त्वात्मकविराडाख्यमत्रारीरेअं
तर्यामितयाव्याप्नोतीतिअरः पचाद्यच् हिनोतिसर्वावस्थावस्थितचिदचिद्वस्तुनियामकोस्मितर्यामित्वयेतिहः वाकु
लकादेणादिकोडप्रत्ययः ततस्तेषांकर्मधारयः तांस्त्रिविधभगवद्विग्रहान् आहरतिब्रह्मपुराधिपेनस्वात्मनास
हैक्येनस्वीकरोतीतिरदारहाहारः कर्मण्यण् तदुक्तंसात्वततंत्रे विष्णोस्तुत्रीणिरूपाणिपुरुषाख्यान्यथोविदुः
प्रथमंमहतःस्रष्टृद्वितीयंत्वंडसंस्थितम् तृतीयंसर्वभूतस्थंतानिज्ञात्वाविमुच्यतेइतिनानित्रीणिस्वरूपाणित्र ॥२०॥

स्यपुराधिपतिनापुरुषोत्तमेनसहैक्येनज्ञात्वेत्यर्थः यद्वाप्रत्यक्षपरतयाव्याख्याने रदनिविलिखतिस्वभक्तजनहृदि
तार्थंशिक्षापत्रीमितिरदः कृच्छतिगच्छतिशिक्षापत्रीश्रावणकृतजनकृतपूजामित्यमरः पचाद्यच् हंतिविनाश
यतिशिक्षापत्र्यनुसारेणवर्तमानानांकालमायादिभयमितिहः अमेष्वपिदृश्यतइतिसूत्रेसर्वोपाधिव्यभिचारार्थे
नापिशब्देनजनिधातुव्यतिरिक्तादपिकारकांतरेष्वपिकृचिड्प्रत्ययविधानाद्धंतेर्डिलोपश्च आहरतिसंगृह्णा
तिमहोत्सवेषुभक्तजनार्पितोपदानिनितिआहारः कर्मण्यण् ततः सर्वेषांकर्मधारयः दारैःस्त्रीभिर्नआनत्युतेन
वध्यंतेइतिदारनानह्याः एकांतिकभक्ताः घञर्थेकविधानमितिकर्मणिकः तानजितिजीवयतिनिजदर्शनदानेने
तिदारनानहानन्तः नंद्यादित्वाल्ल्युट्नास्तिदानोत्साहानिर्गतोयस्येतिनहानः सवासौनापुरुषाकारः ततः सर्वेषांक
र्मधारयः यद्वासमस्तश्लोकस्येकपदत्वे दारान्हरंतीतिदारहाराभौमासुरवज्रांखचूडादयः कर्मण्यण् तान्हृदमाव
तारेहृणातिविदारयतीतिदारहारदारः पूर्ववद्दण्हंत्रिविरूपंकालमाजिहीतेनियुंक्तेप्रलयायप्रेरयतीतियाव
त्सहाहाः र्दहाड्गतावित्यस्मात्क्विप् हः त्रिवेमसलिलइतिमेदिनीरदसाकर्षतिजनमनांसिभक्तत्राणलाभिनंती
तिरदःपचाद्यच् केच्छतिगच्छतिवार्ताकरणसमयेदानेः त्रानेस्वासनाद्वार्ताश्रावकजनानांपुरतइति यद्वाकृच्छति
देहइतिवृष्णिमुच्चरन्कथाश्रवणावसरेपौराणिकपुरतः स्वासनान्नृच्छतीतियद्वाकृच्छसाध्विकानिवहदोलोत्सवेध

तमुकुंदोदोलाधिरूढश्चसत्वेत्रेणहारग्रहणायदोलाचालनलीलयाभक्तानांपुरतोयातीति ऽत्मरः पश्चाद्यत्वेनऽत्र
नत्यूनबध्यंतेविषयेरिरितिनानाहामहामुक्ताः पूर्ववत्कप्रत्ययः तेऽत्राननेनिर्ह्रस्थार्थेकीर्त्यमानाः संतोमुरवेयस्ये
स्येतिनानहाननः हुः श्रिवत्समनितिष्टकाकराङ्क्षणेनसप्राणंकरोतीतिहानः कर्मण्यणसचासौनाचेति ततः सर्वेषां
कर्मधारयः एवंभूतस्त्वमसीतिविशेषः एकपदत्वेमध्यविरसभावस्क स्फराकरन्ग्रीरोरत्नस्फुरत्किरणमंजरी पिंजरी
कृतपादाब्जद्वंद्वंवंदामहेश्रीवमिसादिनाहन्तरत्नाकरव्याख्यातोक्षेयः सर्वतोभ्रमणात्सर्वतोभद्राख्यश्चित्रबंधोऽ

सुपुण्यनंदनोभरः स्फराजितः परासनः ॥ स्फपुण्य
नंदनोभरः स्फराजितः परासनः ॥ ४९ ॥ ॥ ॥ ॥

स्फ	पु	ण्य	नं	द	नो	भ	रः	स्फ	रा	जि	तः	प	रा	स	नः
स्फ	पु	ण्य	नं	द	नो	भ	रः	स्फ	रा	जि	तः	प	रा	स	नः

यम् ऽत्रतएवदंडी तदिदंसर्वतोभद्रंभ्रमणंयदिसर्वतइति उद्धारस्तुचतुःकोष्टेचतुरंगबंधेक्रमेणाद्यपंक्तिचतुष्ट
येपादचतुष्टयंविलिरव्यानंतरपंक्तिचतुष्टयेऽप्यधः क्रमेणपादचतुष्टयलेरवनेप्रथमास्फचतसृषुपंक्तिषुप्रथमपा
दः सर्वतोवाच्यते एवंद्वितीयादिपुद्वितीयइसादि एतद्विशेषाऽत्रस्मद्गुरुकृततरामरमणतोविज्ञेयाः ग्रंथगौरवा
त्तेऽत्रनप्रपंचिताः ॥ ४८ ॥ स्फपुण्येति स्फष्टुत्रोभनंयस्पुण्यंस्फरूनाधिदैवः स्वयंधर्मः तस्यनंदनः पुत्रः यद्वास्फतरां ॥ ३१ ॥

पुण्यानियेषांतान्नंदयतीतिस्फपुण्यनंदनः विभर्त्तिधरतियुद्धमातिवाविश्वमितिभरोधन्त्रीपोषकश्चेसर्थः स्फरा
जितः स्फतरांनुशोभमानः यद्वास्फरादेवाऽजितात्ऽत्रस्फरैरपराभाव्यायेनसः यद्वा स्फष्टुनुशोभनंमुत्कृष्टंराणतिनिजास्फ
स्वंप्रददातीतिस्फरःश्लाघमावजितस्थ यद्वा स्फष्टुरांतिनिजाश्रितेभ्योज्ञानंददतीतिस्फरोभक्तास्तानजतिप्राप्नोतीति
स्फराजिः ऽत्रमतिभ्यांचेतिकर्त्तरीणतनोतिस्फरवमितितः वाकुलकादीणद्विकोऽप्रसयः सचासौसच यद्वास्फ
राविधादयोभक्तास्तेषामाजिंगतिजगत्सर्गादिज्ञानंतनोतीतिस्फराजितः ऽत्राजिंतुराद्द्वइणजादिभद्गतिभावप्र
सयांतोश्रुसादितः ततोतेः पूर्ववदुः यद्वा स्फतरांराजतिगरहत्वासाश्रितजननानांकर्माणीतिस्फरः ऽत्रजतिक्षिपति
तेभ्योऽधर्ममितिऽत्राजिः सततोसेकांतधर्ममितितः सचासौसचासौसच परेषुमुक्तेषुऽत्रासनंयस्येतिपरासनः
नाथेश्रिनाथहृदयांबुरुहासनस्थपुंसामितिनिजांतर्हृदयेष्वृकृतासनइतिचभागवतोक्तेः यद्वा निजाश्रितानांपरा
न्कामादीनस्यतिक्षिपतीतिनंद्यादित्वाल्ल्युट यद्वापरमुत्कृष्टमासनंयोगासनंयस्येतियद्वापिपर्त्तिस्वाश्रितस्फरव
मितिपरः पचाद्यच् ऽत्रासमंतात् सनोतिददातीतिनिजमूर्त्तिमितिऽत्रासनः मूत्रिकाबंधः वर्णानामेकरूपत्वंयत्र
द्वयेकांतरमर्द्धयोः ॥ गोमूत्रिकेतितस्याऊर्द्धस्फुरंतद्विदीविद्धुशितिलक्षणात् सचासौसच एवंभूतमहिमापुन्क
स्त्वमसीतिसंबंधः ऽत्राङ्पूर्वात्षणुदानइसस्माद्ल्युट ॥ ४९ ॥ दिग्मितिदिग्मंस्वभावस्कंदराकारंम् दिग्मंवल्गुल

वंगयोरिसमरः दिव्यमप्राकृताकारंवासेव्यंस्वभक्तजनैर्दासभावेनसर्वदासेवितुंयोग्यम् यद्वासेव्यंतापत्रय
तप्तभक्तांतःकरणत्रिविधत्रिरत्नाविधानेतुत्रीरतुल्यम् तत्रीरंजलंत्रीतत्रांनयतीतिप्रसिद्धम् सेव्यंकी ... समुद्री
रेसान्त्सेवार्हंयुनरस्मवदितिमेदिनी भव्यंशुभंसत्संयोग्यंवाभव्यंशुभेवसत्सेचयोग्यइतिमेदिनी।
योनियंताज्ञात्मनोतिसन्मार्गमितिज्ञातःज्ञाइ· पूर्वात्मनोतेबो कुलकादोणादिकोडप्रसयः
सचासौसचतम् यांतियंतरियाल्लक्ष्मामिस्येकाक्षरः यंपुंजंसद्गुणसमूहमात्मनोतीतियात्त।

दिव्यंसेव्यंभव्यंयातंयातंतारणसद्दासम्॥ संतापघ्नंवातंयांतंयाम्योज्झीतेःप्राप्नोःवत्ताम् ५०

स्तम् पूर्ववद्गुःयः यंपुंजद्गसेकाक्षरः यद्वायंप्राणवायुमातयतिसातत्सेनप्रवर्त्तयतिइतियात
स्तम् कर्णपणयः सर्वनामानिलयोरिसेकाक्षरः तारयंतिज्ञानोपदेशेनविष्णुमितितारणाःनर
नेर्ल्पतान्नंद्वादित्वाद्युट्तेचतेसंतःसाधवस्थ्रतेषांवासोध्यानेननिवासस्थानंतम् संतापंनिजज्ञ
नानांत्रिविधपरितापंहंतीतितम्यद्वाष्णमनुष्यकर्त्तृकेचेतिमनुष्यभिन्नकर्तृकेलक्षणेटग्वि धानां
स्संतापघ्नमितिननसिद्धोत्थापिमूलविभुजादेराकृतिगणत्वात्कप्रसयेनैवप्रत्नंवघ्नत्रागु घ्नह्रत्तघ्नादिवत्तसि

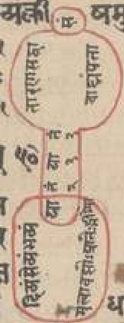

ङिः वोवायुरिवकृत्ततिसर्वांतर्यामितयासकलजीवस्वांतंसास्पतेनगच्छतीतिवात्रस्तम् पवाद्युव
गात्तनेलक्षणेवानेवकारःस्वप्नकीर्त्तितइतिचेकाक्षरः वायुचैषसाक्षीतिभागवतोक्तेः त्वाम्यांतंयार
भूभाश्रीमानमानीक्षरनरवरदःश्रीवपुर्वर्यवर्चाय्यालक्ष्योलक्षलक्ष्मीर्दरहरनुारणःसारहा
रधरम्यः सन्मंत्रोमंत्रमंतावलवलदलनः पकदुःकष्टकर्षस्त्वंदेवोदेवदेवोत्तयनयलयदोःमेयमा
यमायद्विट् ५१
तंप्राप्तम् माम् प्रामः प्रहृष्टोहितकारकस्त्वम् यामायमस्येमेद्गलायामास्तणवया।

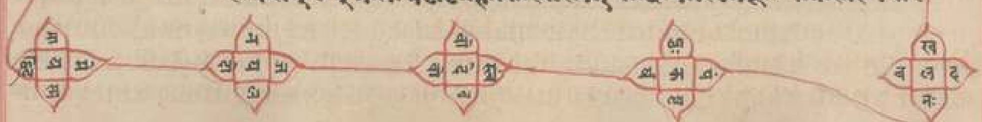

 स्या: तस्येदमिसणंतात्स्वार्थेष्यञ् तेभ्यस्तद्गीतिरधिकं भयंतस्या: सकाशात् अवरक्षणंकुरु मुरजालवंध: यत्रस्या
 न्मुरवगोवर्णौ पूर्वार्द्धोत्तोत्तरा दिस: प्रतिलोमानुलोमाभ्यांत्र्यंमध्येतुमौजालइतितल्लक्षणात् ॥५७॥ भूमेति भूमा
सर्वोत्तरमहत्वयुक्त: निसालौकिकसौंदर्यविशिष्टत्वात् श्रीमान् निसयोगेमतुप् अमानी अनंतस्यैश्वर्यमानवर्जि
त: सुरादेवाश्चनराममनुष्याश्च उपलक्षणमेतेसर्वप्राणिमात्रस्य तेषांवरदः आश्रयमात्रेणाभिवांछितार्थप्रद: श्री
र्लक्ष्मीर्निसमसहचारिणी वपुषियस्य वर्यकेवल्यार्थिभिर्वरणीयं वर्चस्तेजोयस्यस: तेषांतन्माहात्म्यपूर्वकस्वध
र्मोद्युगसंयुतभक्तिरूपानुग्रहत्वात्वाभावात् प्रकाशस्तेजउद्योतआलोकोवर्च आतपइतिहेम: मालक्ष्मभग
वन्माहात्म्यपूर्वकस्वधर्मोद्युगयुतभक्त्यानुगृहीतैरेकांतिकभक्तैस्तस्कुमारकरचरणास्यारविंदादिषु अन
वधिकातिशायसौंदर्यविशिष्टत्वाद्विशेषेणसंवीक्षणीयांग: अलक्ष्यलक्ष्मीरनंतत्वादतर्कणीयशोभास्य प
स्सैश्वर्यादिश्रीमान् दरहरंसंसृतिभयनिवर्त्तकंशरणमाश्रयोयस्यस: मारहारा: श्रेष्ठकुसुमस्रज: ताधरतीति
तथोक्त: मूलविभुज्ञादेशाकृतिगणत्वाद्धरते: क: सचासौरम्योमनोहरश्च सन्मंत्रोजगदुद्धारार्थंप्राकट्यरूपस्तुभ
विचार: मंत्रस्यवेदप्रभेदस्यमंतातदुक्तधर्मरूपयज्ञादिप्रवर्त्तनेनसन्मानप्रदइत्यर्थ: मंत्रोवेदप्रभेदेस्यादितिवि
श्व: खलानामसुरांशगुरुनृपाणांबलानिसैन्यानिदलयतिपरस्परंवैरमुत्पाद्यविनाशयतीतितथोक्त: पंका

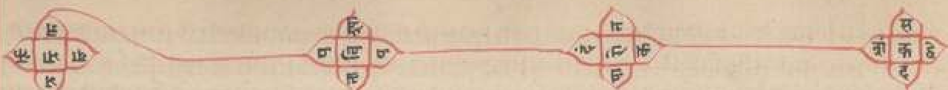

नां पूर्वजन्मकृतपापानां दु:कष्टानां कुरंतानां दुःखानांचकर्ष: सम्यगाकर्षक: विनाशकइत्यर्थ:
पंकोऽस्त्रीकर्दमेपापे कष्टंतुगहनेकृच्छ्रे कर्षोनाकर्षणेइतिचमेदिनी देवदेवोब्रह्मादिदेवाधिदेव:

सकलेशांमकदत्तुदयं दयादमप्रेमहासममनाशमंदकोशापादा ॥ भयाभदंभनिभभक्तजघाभभाजप
शापतापविपदंतकपादशोक ॥५९॥ अमेयमायो: प्रमेययोगोमूर्त्य: स्मयहृदगर्वविनाशक यद्वा
स्मय: प्रतापाद्भुतं हृदिस्तुशत्रुप्रपियस्यस: शत्रवोऽपियस्यतापमाश्चर्येणाभिनंदंतो सर्व: स्मयोगर्वे:

द्भुतेइतिविश्वः जपोवित्तयश्चनयोनीतिश्चतयोर्लयः संश्लेषस्तंभक्ते भोददातीतितथोक्तः जपोजयंतेवित्तयेन
योनीतोलयोविलीनेसंश्लेषेइतिचविश्वः यदाश्रितेष्वेवविजयनीतिष्टतइसर्थः एवंप्रतापोदेव: त्वमेवभवसीति
नोष: अयंतुहारबंधः स्रग्धरातुभवेहत्तेक्लिपदकुकमसंयुतः कलिकास्यत्रिराहसाहारबंधः स्फुडक्करइति
५१॥ सद्वेदेतिसंतोत्तगद्धितेभिलेननोभनावेदान्निगमास्तेषांनाकस्तदभिप्रायबोधकस्तत्संबुद्धिः दयांसाभावि
कीकरुणामाददातिस्वभक्तहितार्थमुपादत्तेसतत्संबुद्धिः सप्रेप्रसान्निरीक्ष्यप्रेमसहितः हासोयस्यतत्संबुद्धिः
प्रेमधुसूदनेत्वांमिमीतेसमाप्यधिकरहितनयापरिमातीतिप्रमोभक्तः मूलविश्वुत्तादेराद्रूतिगणत्वात्कर्मण्युप
पदेमिमातेकः प्रसयः तस्मैनामांसंतिकेस्फरत्वंददातीतितत्संबुद्धिः मोयमेसमयेः पिस्माद्धिवेचमधुसूदनेइति
मेदिनीकोत्राः थेरान्निः पादयोश्चरणयोर्यस्मसः यसादमेवकानांवांछितश्चधुवादीनामिवनार्थं राद्विर्कुत
भइतिभाव: तत्संबुद्धिः भव्याश्चुभासस्यावायोग्यावाऽआभाकांतिर्यस्यतत्संबुद्धिः भव्यंश्चुभेचसस्येचयोग्येभा
विनितुत्रिश्चितिमेदिनीदंभनिभाः कैतवसदृशाणयेभक्तास्तान्जयस्यभिभवतीतितत्संबुद्धिः हेदंभिभक्ताभिभा
वुकआसमंतात्ज्ञातिउपासनातिनूश्याहीष्यंतेदसाभाः भानिगभस्तीनजंतिप्राप्नुवंतीतिभाजाः कर्मण्यण अजे
वीभावाभावस्कप्राप्यआस्मातः तेचतेचयेपनूपाभक्तास्तेऽअपतापाविगलवैरिसंतापायेनसतत्संबुद्धिः भेनस्स ॥२४॥

त्रैगभस्याविनिमेदिनीविपदां ... रिकरुः स्वानांमंतकोविनाताकः पादतोकों ध्रिदीग्निर्य
स्पतत्संबुद्धिः रोकस्तुकय ... मेदिनी इत्थंभूतहेहरेउदयंमेदद भवज्ञकृत्वजन्मामुत्न
निमहंवितरेसर्थः
उदयः पूर्वपर्वतेचो
स्तावपिहिपादपूरणेहैतो ... लेइतिविश्वमेदिमोवसंततिलकाइत्तम् अयंचापिद्दा
रभेद: लक्षणंतुप्रागयाक्तप्रस ... प्रसगास्थिताः समध्यावेदहलगावणांवायाहियत्रस
याज्ञानांधतमोनिवर्हणपराभक्ति ... स्तवश्रीहरेरेपाद्युक्तितयाभवंतरतिदेत्वंजोयथामाय
या॥ यावस्मामममवर्त्तनेवनूणतयादत्ताजनो ... यस्तयायातीत्रासनिश्चांतिदेतिनकदाकमाप्यतिक्रमसा॥५२॥

इतिअनुप्रासभेदोलंकारश्च॥५३॥ येतिहेश्रीहरेयातवभक्तिः अज्ञानमेवअंधतमस्तस्यनिवर्हणंविनाशनंतत्र
पराममर्था अस्ति अंधतमः नाद्वेअवसमंधेभ्यस्तमसइतिसमासांतात्स्मयाभावस्कतद्धिधेरपिः क्रौर्यसत्ता
दिर्येषांकामावर्जितातया अमाययाकपटवर्जितयाययाभक्त्याअयम् देहीजनः अंतस्तूर्णमेवभवंसंसारं

बुधिम् नरतिऽमलभ्याऽभ्रास्करसंपद्यु तैर्दुष्प्रापाया भक्तिः त्वयादन्तादयथा
मह्यं विश्रा णितासती ममवन्नातयास्वाधीनतयावर्त्तते तथापिया भ
क्तिः नी त्रात्रतिती व्रताधुक्तासती ऽप्रतिव्रांतिदाऽप्रासं तिक निः
श्रेयसरूपा तिन्नाधितव्रांतिप्रदात्री इतिहेतोः ऽप्रतिक्रम्यऽमां
स्त्वस्मन्नतोपायाविहायसाभक्तिः कदापिनऽप्रतिक्रम्यान ।

मालान्नालं निर्मलरूपं भवहंतुर्धर्मिश्रेष्टं कोमलपादं मुनिजु
ष्टम् ॥ प्रायोनांतः प्रबलतवेदं भक्तेत्रां मालाधर्दप्राप्तुमृष्टं श्री
त्रांदम् ॥५४॥ कदापिहेयेसर्थः ऽअयंखड्गबंधः शार्दूलविक्रीडि
तवृत्तम् खड्गबंधलक्षणंतुस्याद्वर्णैंतरिताधारकइह चेकोमध्यमो
द्विर्वचाणकोधस्तदधोऽथखड्गउदितः सद्भिः कवेर्डकरइति ॥५३॥
हे प्रबलजगद्दुवारणसामर्थ्ययुक्त तथापिहि निर्मलनिर्मोपिकमा

सर्ग.२३

॥२५॥

लेतित्वान्मलवर्जितः मालाकमुनिमंडलपंक्तिधुनाणलते इति यद्वा आ चलते स्वभावसौंदर्येणैवनालतेइतिमालं
ऽआन्नाः प्राह्मतविषयतद्मालुनानीतितच्छतच्छधर्मिणाम्मेकांतिकधर्मवतांश्रेष्टमतिप्रियम् कोमलौमृदुलोपा
दावं घ्रीयस्नतत् मुनिभिर्नारदादिभिः जुष्टमतिप्रीत्यासेवितम् भक्तेनांस्वभक्तजने
कनाध्यमृश्रीनांदंलक्ष्मीमेऽअपिमहास्करवप्रदम् मालाधर्दस्वभक्तजनार्पितनाना
विधकुसुमस्रग्धरम् मुष्टमतिशुद्धम् भवहंतुः स्वाश्रितसंसृतिनिवर्त्तकस्तवइदम

तंनतः सदवनात्समंभवंवंद्यमानमवतारिणांशुचिम् ॥ चिंतनीयनवनीरजांबकं कंबु
कंवमखिलागमैर्नुतम् ॥५५॥ स्तनयनगोचरमूरूपंश्रीमूर्त्तिः नोऽस्माकम् ऽअंतरं
तः करणम् प्रायोबाहुल्येनप्राप्तुमन्तमयूरवृत्तम् वेदैरंध्रैम्लौयसगामत्तमयूरमि
तिलक्षणात् ऽअयंचक्रबंधः श्लोकः तल्लक्षणंयथाचक्रंस्याद्धर्तुलाकारं षडरास्तत्रम
ध्यतः नाभिस्थानेताद्यपादत्रयमध्याक्षरंभवेत् नेम्यांचतुर्थपादः स्यादाद्यपादादिवर्णतः सप्ताद्यवर्णस्तस्यांतवर्ण
र्णानुक्रमतस्कतदिसादि ॥५४॥ नमितिसतांसाधूनामवनमरक्षगुरुनृपादिभ्यः परित्राणंतदर्थमानतः संभवो

जन्मयेनतम् परित्राणायसाधूनामितिभगवदुक्तेः वंद्यमानंतैरेवसाधुभिर्मुक्तमुक्तः कृतनमस्कारं कृतवंदनंवा
अवतारिणं मनुष्यकुर्मादयोयस्यावताराः स्वयंत्ववतारीतमित्यर्थः कृदमस्क भगवान्स्वयमित्युक्ते अतएवस्त्रु
चिंतिरतिन्द्रायस्त्रुद्धियुक्तम् सस्त्रुद्धः सर्वस्त्रुद्धेभवइतिविष्णुपुराणोक्तेः चिंतनीयेसदाध्येये नवनीरजसदृसेऽ
वकेनयनेयस्यतम् कंबुवत्त्रिरेखायुक्तः कंठोयस्यतम् अखिलागमैः सकल न्नाम्नेः नुतं
कृतस्तुतिम् तंत्वामनतो ऽस्मिरथोद्धताछन्दम् अयंचक्रबंधः श्लोकः चतुर्थस्त्रेषु मध्येचवर्णः

नितांतकांतंसललितालकांतंकुदेन्द्रिकांतंकृतपातकांतम्॥ पयोधकांतंविपु
लोवकांतंस्मराग्मकांतंशुभकीर्त्तिकांतम्॥ ५६॥
द्विर्भाषणंतथालेखोवाच्यानीन्त्रा न्तारश्रोदि
ग्मोनुक्रमतोभवेत् एवंस्याद्धक्रबंधस्कंवक्षस्त्रकठिनः स्मृतइति॥ ५५॥ नितांतकं त मितिनितांतमसं
तंकांतोरमणीयस्तम् ललिताः सुंदराअलकांताः केशाग्राणियस्यतम् कुदेन्द्रिकाः कुत्सितयु स्वस्तेषामंतोविना
शकस्तमुद्धृतः पातकांतः स्याश्रितानांतोयेनतम् पयोधोमेघस्तद्धत्कांतोरमणीयस्तम् घनश्यामसित्यर्थः वि
पुलोविस्तारवांश्चकांतोनेत्रप्रांतोयस्यतम् शुभास्वभक्तस्फुरवकारिणीयाकीर्त्तिस्तयाकांतः सुंदरस्तम् अका ॥२६॥

नांकुःखानांमंतोयेनतम् त्वाम्स्मरामिहृदिचिंतये उपेंद्रवज्राछन्दमेतत् लक्षणंप्रागुक्तम् विक
सितपद्मबंधः श्लोकः तद्दक्षणंतुपंचमंचतथाष्टमक्षरंयत्रतज्जेदिसादिचक्रमेदम्॥ ५६॥
हतेति निजान्आत्मीयायेजनालोकास्तेषांपापानिमित्र जितानिहतानितानियेनतं अस्तोपंकंपु
मामाप्नापंकिल्विषकल्मषम् कलुषंवृजिनैनोघमंहोदुरितदुः कृतमित्यमरः पिबतिभक्षयति
कर्त्तारमितिशुभ्रसापापस्यमहं बलिष्ठत्वाद्दादौतद्विनाश्विधानरूपंविशेषणम् धा
हतनिजजनपापंनाशितध्यानतापंजितहितिकृतगोपंभक्तवीक्ष्येकरूपं॥ वनभवफललेपंभक्तिमार्गप्रदीपं
नृपविमुखस्फुरेपंपंकजाक्षंभजामः॥ ५७॥
नारोध्यानपरायणास्तेषामाध्यात्मिकादयोयेत्रिविधतापाः संता
पाःतापः संतापस्तच्छूयोरितिमेदिनी नाशितास्तेयेनतंदितिस्फुतानुअस्फुराणस्तद्रूपायेगोपाः पृथ्वीपतयोराजानइ
तियावत् यद्वादितयः खंडनाहिंसाइत्यर्थः तेचतेस्फुताःपार्थिवाराजानइतियावत् दितिर्दैत्यतनमांचखंडनेऽपि
चयोषितीतिमेदिनीस्फुतस्कपार्थिवेपुत्रइतिच तणवगावोवलीवर्दास्तान्यातिनियमयतीति धातूनामनेकार्थः
त्वात्यातेर्नियमनार्थत्वं यद्वा दितिस्फुतानांहिंस्रनृपाणांगोपः त्रातास्त्रनृपः राजाधिराजइत्यर्थः गौयोगोपालकेगो

शधसेशृथ्वीपतावपीतिमेदिनी तेनितायेनतं कद्मावतारेणतितभूभागस्करनृपमितिभावः भक्तैर्भक्तजनैः वी
क्ष्यंसदादर्श्नीयमेकमनमदुपंसरूपलावण्यंयस्मतं रूपंस्वभावसौंदर्यंइतिमेदिनी वनेकानने भवानिज्ञाताना निय
निफलानिसोपभोग्यानितेषां लेपोजडधियंयस्तं वन्यफलाशिनमितिसर्थः लेपः प्रलेपनेजडधावितिमेदिनी भक्तिमा
र्गः स्वभक्तजनस्तेनवर्त्मस्य सैकांतिभक्तिमार्गइसर्थः तंप्रदीपयतिप्रकाशयतीतं तत्वबोधर्मः स्याद्धर्ममस्त्रियांपु
एपश्रेयसीक्रतं तत्त्वंइसमरः तस्माद्विमुखाः प्रतिकूलाः तेषुकरेषुः अप्रसंतं क्रूरस्तंरेयःस्यान्निंदतेक्रूरेइतिमे

श्रीमल्लोकेश्वरं वंदेदेवंलोकाधिहारिणम्॥ तमहंकेश्वरंनांदेन्राणवंत्रो
काधिहारिणम्॥५८॥
दिनी यद्वा तुष्वंसांतिगच्छंतीनितुषवबोधर्मि
णः वागतावस्मातुवानेर्डिञ्जेतीणुदितादिलोपश्च वेजोदिदितिस्वा

श्री १	म १९	ह्रो ३	कें १०	श्व ५	रं २३	वं ७	दे २४
दे ८	वेंद्र ६	लो ११	का २८	धि १३	हा ३०	रि १५	णं ३३
त १७	म २	हं १९	कें ४	श्व ३१	रं ६	नां २२	दे ८
न्द्रा २५	वं १०	लो २७	का १२	धि २९	हा १४	रि ३१	णं १६

मिमुकुटो विंसोऽईश्वरकरणेऽस्यायागाद्वीविरितिस्यापत्तेः मुखानिप्रधानानिचतेकराश्चमुखकराः तृषवय
श्चतेमुखकराश्चतेषामपीलक्ष्मीयातिरक्षतीतितंईविवादेऽनुकंपायांलक्ष्मांपुनरनव्ययमितिमेदिनी पंकजेदृ
वन्प्रक्षिणीयस्यासौतंहेनारायणलांभक्ताम : कमलमुकुलबंधः तदलक्षणंयथापर्णमूलस्थितोवर्णः समद

लोयतित्रजेवुनालेतदाद्यंत्रोपंयत्पनालंयंकलंभवेदितिमालिनीवृत्तम् लक्षणंतूक्तंप्राक्॥५९॥श्रीमदिति
श्रीमांश्चासौलोकेश्वरः सकललोकाधिपतिश्चतम् लोकानांस्वाश्रितजननानामाधयोमानस

व्यथास्तानुहर
तीतितम् आधिः पुमांश्चिन्तपीडेतिमेदिनी कोब्रह्माचश्रो विष्णुश्चईइन्द्रोवश्चतेभ्यो वरेण्य
सुत्तमस्तंमुनांपाकृतकरवंददतीति नांदादेवाः अस्तोनुपसर्गेकइतिकंः तेषामी शम
ब्रह्मादयस्तेषामपीऽश्चापत्स्वनतारान्धृत्वारक्षकः पवाद्यवृत्तम् नोकाश्चत्र
सुमेधः सोममित्रेणस्कंधतातपवारणा॥ कासीतर्पितभूदेवकामपक्षबलादच॥
५९॥ धयोऽसनानिचतान्हणातीसेवंद्रालंकृष्यतातावितितानचीत्येणिनिः तम्देवंनृत्वे प्यतिमानुषे
श्चर्येणश्चोतमानम् तंत्वाम् अहंमुवंदेमुकुर्मुकुरभिवादयामि आधिर्मानसपीडायांप्रसा गायांचबंधने
व्यसनेचाप्यधिष्ठानेइतिविश्वः अयमश्वगतिबंधः श्लोकः॥५८॥कमेधइतिकष्टमोक्षमा गर्गानुगामिधा
वुद्धिर्यस्यनिसमसित्वतामेधयोरितिसमासांतोऽसिच्प्रसयः सचासौसोमः कुबेरश्चचंद्रो वावस्कप्रभेदोवा
सोमवर्गास्यक्षत्रंवासोमस्कहिमदीधितौवानरेचकुबेरेचपितृदेवसमीरणे वस्कप्रभेदइतिमेदिनी सराचमि

 त्रंस्फुरन्त्तेन मित्रभावेन भजंते स्यर्थः स्फ धृतं मूर्द्धि धारितमातपवारणां छत्रं यस्य तत्संबुद्धिः सो मादयो ऽपि इन्द्राः
॥३८॥ इन्द्रपच्छत्रधारणेनयं सेवंतेतंमिति भावः सापेक्षत्वे ऽपि गमकत्वात्समासः त्रगतस्वर्गरूपस्य नि देन्द्रा
प्रहृत्त्वात्कोत्रह्मा ऽस्फुरस्फुवस्तैरेणयस्यतत्संबुद्धिः कोत्रह्मेति विश्वः तर्पिता भूदेवा ब्राह्म
णायेनतत्संबुद्धिः कामस्यपक्षबलं सहायबलं तस्मात् कामान्तबलाच्चेस्यर्थः ऽप्रवमारक्ष
ऽप्रयं राजछत्रबंधः श्लोकः ऽग्रतो लेखनं वामेपूर्वाघंताक्षरातत्तः द्वितीयांत्तमधस्ताच्छत्रांते

कामारामारिमानघ्नवनीरदश्रीभन ॥ नवोद्भवाध्वसंतानन लिनाक्षावसंसृतेः ॥६०॥ नोपरि

वामतः पूर्ववर्णे द्वयाद्द्विर्मध्ये चैकोथ दंडके स्थितस्य भावायत्रस्याद्रातछत्रं जयगुर्बुधाइति तल्लक्ष णात् ५९
कामेति कामेमन्मथे ऽरामोनिवासः क्रिडावायेषां ते ये ऽरयो लोभादयः त्रात्रवः तेषां मानो जगज्जे त्रत्वगर्व
स्तंहंतिविनाशयतीति तत्संबुद्धिः नवः सद्यः संभृतसलिलो नीरदो मेघस्तद्वच्छोभनस्तत्संबुद्धिः न वीनवीनो
यउद्भवाध्वा उद्भवसंप्रदायस्तस्यसंतानो विस्तारकस्तत्संबुद्धिः ॥ नलिनं पद्मं तद्वदक्षिणी यस्य बहुव्रीहि
सक्थ्यक्ष्णोः स्वांगात्षजितिसमासांतः षच्प्रत्ययः तत्संबुद्धिः ॥ हे इद्रे संसृतेः ॥ संसारात् ॥ ऽप्रवरक्षस्व ॥६०॥ ॥३८॥

त्वामितिजनानां लोकानां संसृतेर्जन्ममरणप्रवाहस्य हारो हर्त्तातम् रंकाणां दीनानां पालनं सर्वोपद्रवो रक्षणं परंप्रधा
नं यस्य तंतम् रंजिताश्रदभिलषितार्थप्रपूर्णास्वस्मिननुरागमुपसादिताश्राश्रितजनायेनतम् रंजितेति णिजंतात्

रंजरागइस्मात्क्रमेति निष्टांतम् रंकुराजो मृगाधिपः सिंह इति यावत् तवा रणाराजं गजप
तिमिव कुस्कमेषुपुष्पन्तरम् जगज्जयिनं काममिसर्थः प्रजयंतं स ईथा
भिभाव यंतमिसर्थः त्वां जगज्जयविजयिनं परमेश्वरम् भजामि

त्वां भजामि जनसंसृतिहारं रंकपालनपरं प्रजयंतम्
रंजिताश्रितजनं कुसुमेषुं रंकुराजइववारणराजम्
६१ ॥ मार्गयत्नुपगतो ऽस्मियाल्कं कंजलोचनपदाश्रयंतव ॥ वत्नपमायपु
रुकालतोहिमामार्गपत्नूपकरुणार्द्रयाद्दशा ॥६३॥ कायवाङ्मनोभिः स भाजयामिहृदयं
चामरबंधः त ल्लक्षणं तु दंडवाव्यसमायोग ऽाद्यपादांतिमाक्षरम् ॥ तदेवामादिमंयत्रत्रा ॥ जचामरमीरित
मि ॥ ६१ ॥ मार्गायन्निति कंजलोचन हे कमलनयन वन्नपावत्नांगतामायायस्य तत्संबुद्धिः मृग्यते योगिभिर्ध्यानेना

हरिसं · न्निष्पन्नेऽस्मोपार्गास्तत्संबुद्धिः हेहरे पालकं कालाज्जगरतो रक्षकम् मार्गयन्नानेषयन्नहम् पुरुकालत्तो बहुनाका सर्ग · १३
॥३९॥ लेनत वपादाश्रयं चरणत्राणम् उपगतः प्राप्तोऽस्मि हि निश्चितम् मामाम् करुणार्द्रयाद्दयाद्याप्रयादृशाय
नृपविलोकयान्वयं चापिछत्रबंधः श्लोकः ॥ ६३ ॥ विविधेति विविधानाविविधाचास्त्वसप्तन्नित्रका
राय स्मिन्सचासावमानो मानहीनश्चुतथोक्तः नानाप्रकारैर्निर्मानतयात्वसन्निकरणविचक्षणः
स्वयं धर्मदेव इत्यर्थः तस्मश्री धर्मदेवस्य संतानः पुत्रस्तत्संबुद्धिः हे संतापहरना नाविधसंसा
विविधामानसंतानसंतापहरपावन ॥ नवपाथोधरांगाभोभोगान्मांदरसो
रव ॥ इत्न ॥ नतेकीकीर्त्ने क्षमारक्षमारकोपाब्धिपारद ॥ दरपातात्शुभालो
ककल्योमानादितोऽवमाम् ॥ ६४ ॥ रिकतापनिवर्त्तकहेपावनजगत्सुना। ननु
वोनवो नः पाथोधरो मेघस्तत्स्पेवांगाभान्त्रारी रक्तांतिर्यस्पसः हणी नइतिदरोदनुजविर रक्तोद
स्रोकरोयस्पसत्वम् मामभोगात्सांसारिकविषयभोगसंकल्पादित्यर्थः ऽप्रवतवनुसादनेन रक्षेत्यर्थः
ऽमयं त्रोखबंधः श्लोकः ॥ ६३ ॥ नतेनेति नताविस्तताकीर्त्तिर्यस्पतत्संबुद्धिः क्षमांक्षांतिरक्ष तीतितत्सं ॥३९॥

बुद्धिः कृतापराधेष्वपि स्वभक्तेषु तद्दोषागणनपूर्वकं सदाक्षमावन्नीत्य इत्यर्थः मारः कामस्तु कोपः क्रोधश्चतावे
वऽब्धीसमुद्रौ तयोः पारदो ऽतगमकस्तत्संबुद्धिः स्वाश्रितानां कामक्रोधांबुधिपारप्रापक इत्यर्थः दरे भीभये
भ्यः पातारक्षकः शुभः क्षेमकरो यो ऽवलोको वीक्षणं तेन कलयति वन्नीकरोतिभक्तान्नितियस्तत्संबुद्धिः शुभऽप्रालोको
वीक्षणं यस्पसः कलाऽष्टांगयोगकलाः संसर्पेतित। 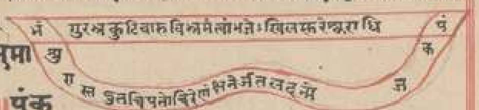
थोक्तः ऽप्रर्वाऽऽदित्वान्मत्वर्थीयोऽः बृसचासौसचत्वंमाम्मा
भंगुरभ्रकुटिचारुविभ्रमंत्वां भजेऽखिलस्करेश्वराधिपम् ॥ पंक
जन्मदलतर्जनेक्षणं रेचितोपचितदुस्तरांशुभम् ॥ ६५ ॥ नादितोमानप्रभुःसंतरवेरिभ्यः ऽवरक्षणंकुरु ॥ ६४ ॥
भंगुरमितिभंगुरः कुटिलः भ्रकुटाभ्रुलतायाश्चारुरतिसुंदरो विभ्रमो विलासो यस्पतम् ऽखिलाः समग्रायेस्क
रेश्वराब्रह्माद्यो देवास्तेषामधिपएकनाथस्तम् पंकेकर्दमे जन्मतस्य सन्निर्यस्पतत्संकजन्मकमलं तस्यदलपत्रंतेन
र्जयनइतितथाभूतेऽप्रक्षिणी नेत्रेयस्पतम् उपचितानिपुष्टानि ऽप्रतएव दुस्तराणि ऽनंतयातुमशक्यानियानि
निऽप्रशुभानि स्वाश्रितपापानि रेचितान्या मूलान्नाशितानि तानियेनतम् त्वाम् भजेएकांतभक्त्यासेवनंकरोमि

हरिसं०
॥ ३० ॥

अथ यं धनुर्बंधः श्लोकः तल्लक्षणंतु लेखोदक्षिणकोटास्क धनुर्बंधः स उच्यते वर्णाद्वयंतु यत्कोटमोर्द्धिरेखन्नितया सर्ग०१७
प्रवेदिति रथोद्धताद्वृत्तम् ॥ ६५ ॥ त्वयीति ऽनतनिमालसेन नस्वचितकश्वक हृदयानिगच्छतिति तस्मिन् क्विप् दं
तीकरी ववालिगच्छतीति तस्मिन्वानेर्ल्दः न्नान्नादेन्न: धृतिरधैर्येहेतावुपस्थितेधैर्ययुक्तत्वम् नीतिमोयमार्गानु
सारित्वम् धृतिस्थनीतिस्थूतेविद्युतेऽस्मेतितस्मिन् तदन्येसादिनामतुप् स्मृतिरनुभूतार्थाविस्मरणंच नृणांतिरंत
रिंद्रियन्नामनंचदांतिर्वांतेंद्रियदमश्च प्रतिः प्रतिभावकांतिः न्नारीरत्नोभावताव

त्वयिनृनाटनमधिभूमिगतेमतिरस्कमेसकलतापहृति ॥ अतिदंतिवाति
धृतिनीतिमतिस्मृतिन्नांतिदांतिमतिकांतिभृति ॥ ६६ ॥
भर्त्रिधारयतीतित
स्मिन् क्विप् सकलतापानाध्यात्मिकादित्रिविधपरितापानपहरतीतितस्मिन्
क्विप् अधिभूमिभारतभूमाविसर्थः विभक्त्यर्थेऽमयी भावः नृत्वनाटनंमा
नुकरणम् गतेप्राप्तेत्वयिश्रीहरौमेममतिर्बुद्धिः अस्तुअंबुधौगंगाप्रवाहवदनुवर्त्ततांप्रकारांतरेणायंकमलबंधः ३३

अतीतिअसतिन्नायितायाभीतेर्भयस्ययातिः प्राप्तिर्यस्मांसाचासौसृतिः संसारश्चतस्याः न्नां
तिमुपरमंतनोतिविस्तारयतीतितस्मिन् तनोतेः क्विप् श्रुसावेदेनगीतिर्गानंयस्यास्तथाभू
तायाकांतिः न्नारीरसौंदर्यंसाचपतिरीतिः परमहंसस्तुल्यस्ववर्णनप्रकारश्चतेविद्युतेऽसे
तितस्मिन्मतुप् महांतियाम्घानिपापानितानिहरतीतितस्मिन्नृकन्नोभनानिवरिता
नियस्यतस्मिन् क्विप्त्वयिहरौमेममरतिःप्रीतिः विमलास्यंतंनिर्मलासतीतिप्रितोयव

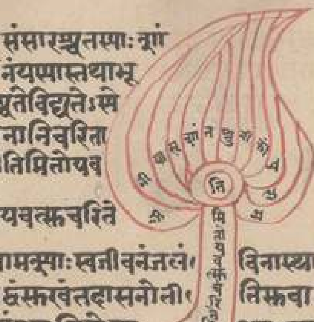

अतिभीतियातिसृतिन्नांतितनिश्रुतिगीतिकांतियतिरीतिमति तिमितोयवत्कचरिते
विमलारतिरस्कमेत्वयिमहाघहृति ॥ ६७ ॥
नमस्सजलयोरिवअस्कपथामम्नाः स्रजीवनंजलं विनास्था
तुंनन्नाक्कुर्वंतितथामङ्तिरण्यस्त्वसर्थः ॥ ६७ ॥ धीप्रदितिस्कपुसर्वोत्कृष्टंपदंस्कारवंतदासनोनी तिस्कवा
सः आङ् पूर्वात्स्यणुदानद्रुसस्माङ्: तद्विधिस्कप्राग्याख्यातः वंस्कसंवसनंरक्कमिसेका क्षरः उन्न
मानिवासांसियस्यसउन्नमवासः सचासोसचतत्संबुद्धिः धीमंतः धन्नास्त मतिमंतोमुक्ता
यस्ययेनवातत्संबुद्धिः हेप्रीतसर्वदाप्रसन्नयद्वाधीमक्रमुक्तेषुप्रीतस्तत्संबुद्धिः हेदेववेधान्नद्वामुख्योयेषुते

कारैर्दैवैः याचितहेप्रार्थितहेवामस्कंदरयद्वाकारैर्याचितावामालक्ष्मीर्यस्मा
त्तत्कंबुद्धिः कष्टुप्रीणातिभक्तानितिकपः पूर्ववद्वविधिः तम्वत्रुपत्रिद
त्राधिपस्याधीन्नोवाधीन्नास्तम् वंपंगुः कखीवात्रिदशाधिपकसे
काक्षरः वेदानांकवासउत्तमनिवासस्थानम् उत्तमानेकांतिकभ
क्तान् वातिगच्छतीतिउत्तमवानः गासंर्थेतिकर्त्तरिनिष्टात्तयोर्वि

धीमन्मुक्तप्रीतस्कवासोत्तमवामोवेधोमुखैर्देवकारैर्याचित।
वाम।कपंवंदेधर्मस्कतंत्वामवदातंतंवाधीन्नां वेदसुवासोत्तमवान
म्॥ ६८॥ त्रोष्वणसमासः तंत्रवदातंसदाशुद्धम् धर्मसुतमुत्तमुक्तगु
णाम् त्वाम् वंदेनमस्करोमिमस्तमयूरहत्तम् अथमपिचक्रवंधभेदः॥
नेषामुक्तानुक्तसकलवंधविशेषाणांवलक्षणानिमहुरुक्तत्वामरमण
विस्तरमवगंतव्यानिग्रंथगौरवभयात्त्रनिहाभंगात्त्वन्वरूपपंचितानि ॥ ६८॥

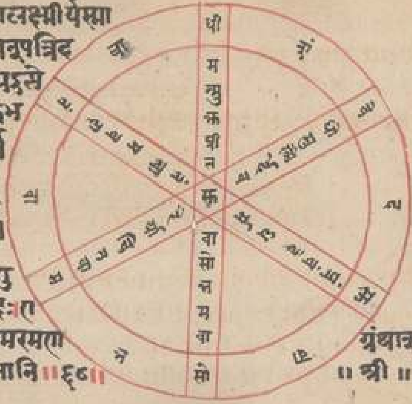

ग्रंथाग्र
॥ श्री ॥

तदितिसश्रीहरिः अतिप्रतीतोऽसंतंरुष्टः सन् हरिचंदनार्चितंगोरोचनापूजितम् यद्वाहरतिधर्मदुःखमिति
हरिरतित्रोसेनघर्मदुःखहरंचंदनंध्रष्टोत्तमश्रीखंडंतेनार्चितंभक्तैः पूजितम् पदयुगलं चरणद्वयम् तद्वरसि
मुक्तानंदमुनिवक्षसिसमदादद्दौ असौमुक्तानंदायस्वधृतानिस्वेनादौस्वहृदयेधारितानिकुसुमकंकणानि
कमनः कंकणानिरूपादयोयेषापीडत्रोरवरादिषुतानीतिततः आद्यादिभ्यउपसंख्यानमितितृतीयांतात्तसिः

तद्वरसिसमदाददतिप्रतीतः पदयुगलंहरिचंदनार्चितंसः॥ स्वधृतकुसुमकंकणादितो
स्मैनिगदितुमस्मनुतिंसतोऽनुदक्षः॥६९॥ इतिश्रीहरिसंभवेत्रयोदशःसर्गः॥१३॥

समदात्स्वधृतकुसुममालाकंकणादिकंचापिददाविसर्थः समुक्तानंदमुनिः अस्यहरेः नुतिंस्तुतिम्
निगदितुम् कर्तुमित्यर्थः सतः साधून् अनुदस्त्रेरयामास पुष्पिताग्रावृत्तम्॥६९॥ इतिश्री त्रयोदशःस
र्गः॥ ॥१३॥ ॥ लि० रावलजेवामोरजी सवत् १९५६ नाफागणशुदि ५ नेमंगलवासरेमेंथाएग्रा
मेसमाप्ता॥ श्रीसहजानंदाय नमो नमः॥ श्रीनीलकंठायस्वामिनारायणायभक्तिधर्मात्मजायनमोनमः